

Interpretace místního dědictví pro venkovská muzea

Zadavatel: Místní akční skupina Mikroregionu Frýdlantsko

Zpracovatel: Ing. Ladislav Ptáček

Studie byla zpracována v rámci projektu ***Podejme si ruce s historií tří regionů*** podpořeném Evropskou unií z Programu rozvoje venkova České republiky, opatření IV.2.1a)

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí

Obsah

Úvod	4
Metoda interpretace místního dědictví	4
Hlavní zásady dobré interpretace	4
Interpretace místního dědictví a rozvoj komunity	5
Interpretace místního dědictví a cestovní ruch	6
Plán interpretace pro muzeum: proč jej zpracovat	6
Co je to plán interpretace a k čemu je dobrý	6
Strategie nebo podrobný plán?	7
Participativní metoda	8
Příprava a zpracování interpretačního plánu	9
Proč	9
Co	10
Pro koho	12
Jak	13
Vše souvisí se vším	19
Hodnocení	19
Finalizace plánu	20
Implementace plánu	20
Dobrá komunikace a jasné zadání	20
Výběrové řízení	20
Tvůrčí volnost a kontrola směru	21
Evaluace interpretačního plánu	21
Metody a techniky monitoringu a evaluace	21
Média – funkční a vhodné nástroje komunikace	24
Základní pravidla interpretace	24
Průvodce	24
Panely	26
Publikace	27
Multimédia	28
Příklady dobré praxe v interpretaci místního dědictví	30

Prameny a další literatura 50

Úvod

Vzpomínáte si na moment, kdy jste konečně pochopili něco, co vám dlouho vrtalo hlavou? A znáte ten okamžik, když dohraje krásná hudba, skončí divadelní představení nebo vyjdete z lesa a před vámi se najednou otevře krásný výhled?

Co mají tyto chvíle společné s interpretací místního dědictví? Zapsaly se hluboko do vaší paměti a dobrá interpretace místního dědictví si klade za cíl totéž.

Metoda interpretace místního dědictví

Co se skrývá pod složitým názvem interpretace místního dědictví? Zakladatel tohoto oboru Freeman Tilden interpretaci definuje jako: „...vzdělávací aktivitu, která odkrývá hlubší smysl a vztahy za pomoci původních objektů, přímé zkušenosti a ilustrativních prostředků ... činnost odhalující návštěvníkům, kteří po této službě touží, něco z krásy a kouzla, inspirace a duchovního obsahu, jež leží za tím, co mohou sami vnímat svými smysly.”

V této definici stojí za to si všimnout několika bodů:

- „návštěvníkům, kteří si to přejí“ – tvůrce expozice, panelu naučné stezky či průvodce se ve své činnosti zaměřuje na návštěvníky, kteří přicházejí ve svém volném čase. Zpravidla nejsou k návštěvě ničím nuceni a proto je jedním z úkolů interpretace motivovat, provokovat zájem.
- „něco z krásy a kouzla, inspirace a duchovního významu (místa)“ – osloví člověka vůně a krása květiny nebo její latinský název a stupeň ohrožení? Smyslem interpretace není učit nebo jen podávat faktické informace, ale především inspirovat, probouzet představivost.
- „přesahující to, co mohou sami vnímat svými smysly“ – interpretace odhaluje skryté významy a širší souvislosti věcí, které můžeme přímo smyslově vnímat

Sečteno a podtrženo, interpretace má provokovat zájem a otázky, které návštěvníky zajímají a má odhalovat skryté významy a souvislosti mezi věcmi kolem nás.

Hlavní zásady dobré interpretace

Nebojí se provokovat

Informace, které chceme prostřednictvím interpretace někomu předat, soupeří o jeho pozornost s mnoha jinými vjemy – všudypřítomnou reklamou, okolními zvuky a ruchy atd. Aby návštěvník začal vnímat, musíme ho zaujmout. Dobrá interpretace proto návštěvníka musí překvapit a vyprovokovat jeho zájem. Takovou provokací může být postava zločince a loupežníka, který okrádal pocestné, coby průvodce po stezce, správně položená otázka na úvod trasy nebo vtipný název výstavy.

Vytváří vztah

V interpretaci pracujeme s lidmi, kteří přicházejí ve svém volném čase a nemusejí nás poslouchat. Můžeme je oslovit jen takovou interpretací, která je pro ně smysluplná a má vztah k nim osobně (jejich přesvědčení, zkušenostem, zájmům, zdraví, rodinám). Jinak pro ně naše sdělení nebude důležité a budou je ignorovat, i když jim bude naprosto srozumitelné. Naopak věci, které se jich osobně dotýkají, jejich pozornost upoutají. Ostatně známe to z vlastní zkušenosti. S někým si povídáme, když najednou zaslechneme, že někdo v sousedním hloučku zmínil naše jméno. Stojí nás velké úsilí soustředit se dále na náš započatý rozhovor a ignorovat druhou konverzaci. Přirozená tendence věnovat pozornost takové informaci je totiž velmi silná a nutí nás zaměřit na ni pozornost, i když se tomu vědomě bráníme.

Odhaluje

Jedním z hlavních cílů dobré interpretace je inspirovat. Prosté sdělování faktů k tomu ale nestačí, jak se občas můžeme přesvědčit při návštěvě některého z našich hradů a zámků. Ale interpretace, která odkrývá věci na první pohled skryté, obecnější jevy a pravdy, může návštěvníkovi zprostředkovat velmi příjemný zážitek spojený s pochopením nových souvislostí. Rozdíl mezi interpretací a informací je podobný jako mezi dobrým filmovým dokumentem a zprávami tiskové agentury.

Je příjemná, dobře organizovaná, má jasnou strukturu a sdělení

Když se nám podaří upoutat pozornost, musíme návštěvníkům předat naše sdělení poutavou formou, která po nich nevyžaduje příliš velké úsilí. Setkáváme se s nimi v jejich volném čase, z jejich strany je to ryze dobrovolná aktivita, takže musí být co nejpříjemnější. Rovněž musíme respektovat fakt, že návštěvník má omezenou kapacitu přijímat nové informace.

Postupuje od konkrétního k abstraktnímu

Interpretace je vzrušující cesta za poznáním. A jako taková vede od konkrétního k abstraktnímu, od toho, co vidíme, k tomu, co na první pohled vidět není, od toho, jak věci vypadají a působí k tomu, co v sobě ukrývají a jaké skutečně jsou.

Hmatatelné a abstraktní musí být v rovnováze

Dobrá interpretace bere jako základ to, co můžeme přímo na místě vnímat svými smysly. Zároveň ale zahrnuje i neviditelnou, abstraktní složku, jako je pochopení souvislostí a obecnějšího významu věcí. Při výběru toho co interpretujeme, je proto důležité zvážit, do jaké míry je konkrétní a abstraktní v rovnováze a jak složité myšlenky se snažíme sdělovat.

Interpretace místního dědictví a rozvoj komunity

K čemu může posloužit IMD v rámci obce? Projekt interpretace může být vítanou příležitostí k tomu, jak místní občany strukturovaně zapojit do diskuse o tom, co je v jejich místě pozoruhodné a přispět tak k prohloubení jejich vztahu k obci. Do procesu přinášejí vlastní názory, poznatky a zkušenosti a postupně se mohou stát „spoluvlastníky“ třeba nového minimuzea.

Interpretace tak může pomoci řešit i některé problémy, jako je například nedostatek hrdoosti místních obyvatel na svou obec. Věci, s nimiž jsme vyrostli a kolem kterých denně chodíme, nám přirozeně připadají „obyčejné“. Dobrá interpretace je ale dokáže představit v nečekaném světle a může místní obyvatele přivést k zamyšlení nad tím, že vlastně žijí na neobyčejném místě, na které mohou být hrdí.

Z praktického hlediska lze metodu interpretace místního dědictví využít také při hledání využití některých veřejných budov. Časté jsou například přeměny malotřídnic škol v minimuzea.

Interpretace místního dědictví a cestovní ruch

Pravčickou bránu, katedrálu svatého Víta, Karlův most nebo zámecký park v Lednici budou lidé chtít vidět tak jako tak. Většina míst se ale nemůže pochlubit takovými „velkými“ turistickými cíli, které přitahují návštěvníky i bez jakékoli interpretace. Pomocí kvalitní interpretace lze ale zhodnotit potenciál každého místa a nabídnout návštěvníkům zajímavý zážitek, ať už v podobě netradiční naučné stezky, vycházky s průvodcem, akce nebo expozice místního muzea.

Plán interpretace pro muzeum: proč jej zpracovat

Co je to plán interpretace a k čemu je dobrý

Plán interpretace je základní dokument, který nás provede od úvodní myšlenky až k její realizaci v podobě interpretačního výstupu, například expozice minimuzea. Je pomůckou, která nám může ušetřit mnoho úsilí, peněz a konfliktů. Cesta od prvního nápadu k přestřížení pásky u expozice je dlouhá a pokud se po ní nebudete chtít vydat sami, budete potřebovat spojit své síly s dalšími lidmi. Plánování interpretace je metoda, která dokáže usměrnit různé názory, znalosti a motivace žádoucím směrem.

Jaký plán?

Existují dva základní přístupy k plánování interpretace – procesní metody a systematické – a dva základní typy plánu – strategie a podrobný plán.

Systematické modely

Odborník na interpretaci, Michal Medek, k systematickým modelům uvádí, že jsou vhodné především u rozsáhlých projektů interpretace, pro případy, kdy pomocí interpretace naplňujeme konkrétní politiku (např. ochranu přírody národního parku), aktivně se snažíme ovlivnit skladbu či chování návštěvníků, interpretujeme řadu fenoménů a hodláme využívat pestrou škálu prostředků interpretace. Použijeme je rovněž, pokud se snažíme zlepšit stávající způsob interpretace. Mezi hojně používané metodiky patří Model 5M (Brochu, 2003), založený na podrobné analýze pěti oblastí:

Management = směřování – cíle interpretace¹, poslání organizace, souvislost s managementem ochrany, návaznost na další instituce, existující interpretace a představy o předmětu interpretace;

¹ to znamená očekávaný vliv interpretace na návštěvníka, někteří autoři doporučují rozčlenit cíle na vzdělávací, emoční a cíle v oblasti chování

Market = trh – kdo jsou návštěvníci, kdo nejsou návštěvníci (ale měli by být), jaký produkt a celkový zážitek se návštěvníkovi nabízí, jaké další atrakce jsou okolo;

Message = sdělení – existující příběhy, výběr témat interpretace, výběr jednotlivého tématu, případně sloganu (témata se dotýkají každodenní zkušenosti, odkazují na širší obrázek, hlubší pravdu);

Mechanics = zařízení – potenciál pro interpretaci, dostupnost a rozmístění jednotlivých prvků stávající interpretace a fyzických předmětů interpretace, plánování prostorových nároků interpretace;

Media - prostředky interpretace – jaké prostředky budou nejefektivnější pro dané podmínky.

Procesní metody

Procesní metody jsou založené na promýšlení interpretace postupným odpovízením několika otázek. Jeden z nejznámějších postupů byl vyvinut v rámci projektu interpretace Skotské vysočiny. V českém překladu publikován v příručce Interpretace místního dědictví (Ptáček, 2004). Dále popsaná metoda je vhodná především pro přípravu méně rozsáhlých projektů interpretace. Počítá se zapojením dobrovolníků, místních občanů a dalších lidí, kteří něco chtějí vytvořit, ale přesně neví, jak na to. Otázky, na které tvůrčí skupina postupně hledá odpovědi, jsou tyto:

Proč – jaké jsou naše důvody, proč se pouštíme do interpretačního projektu, co od našeho úsilí očekáváme, že přinese.

Co – jaký je předmět našeho zájmu, na co se zaměříme, jaké máme zajímavé příběhy.

Pro koho – kdo jsou naši návštěvníci, co je zajímavé, co potřebují, co očekávají?

Jak – jaká forma interpretace bude nejefektivnější pro předání našeho sdělení návštěvníkům? Jak bude vypadat provoz určitého prostředku interpretace a jeho dlouhodobá udržitelnost?

Hodnocení – jak zjistíme, že jsme své úsilí vynaložili efektivně a že jsme tedy dosáhli očekávaných cílů? Co je možné zlepšit?

Strategie nebo podrobný plán?

Smyslem **strategie** je stanovit cíle a získat podporu pro jejich postupné naplňování. Strategie nezacházejí příliš do detailů, definuje celkové priority, časový horizont řešení, rámcový rozpočet a zodpovědnost za řízení.

James Carter definuje v Interpretaci místního dědictví cíle strategického plánu takto:

- vést a koordinovat úsilí všech, kteří se chtějí projektu zúčastnit
- zajistit důsledné pokrytí rozsáhlé oblasti nebo široké tematiky
- vytvořit rámec pro místní nebo dílčí podrobné plány
- zabránit zbytečné práci
- podpořit vzájemně výhodnou spolupráci

Strategický plán je nejlepším způsobem, jak se vyrovnat s rozsáhlou oblastí nebo velkým tématem. Vše zasadí do patřičných souvislostí, může nabídnout společný rámec pro spolupráci

několika organizací pracujících na svých interpretacích nebo naopak může spojit již existující plány a pomoci najít společný postup, který povede k tomu, že se jednotlivé iniciativy budou spíše doplňovat než si konkurovat. Strategie může také poskytnout rámec detailním plánům pro konkrétní lokality nebo témata.

Naproti tomu **podrobný plán** je vlastně mapa, která nás bezpečně dovede od úvodní myšlenky přes různé náměty a možnosti jak je ztvárnit ke konečnému výsledku. Používá se pro detailní plánování menší oblasti, jedné lokality nebo konkrétního projektu interpretace, jako je minimuzeum nebo naučná stezka.

Jako hlavní cíle podrobného plánu James Carter uvádí:

- stanovit jasné cíle a úkoly, které je třeba splnit
- upřesnit témata interpretace, obsah, metody a média
- odhadnout všechny investiční a provozní náklady, stanovit zdroje financí a příjmů
- upřesnit v rámci dohodnutých priorit harmonogram akcí
- rozdělit zodpovědnost za realizaci, řízení a personál
- dohodnout kritéria, podle kterých poznáte, že váš projekt skutečně funguje

Vzhledem k účelu této studie se dále zaměříme na způsob zpracování podrobného plánu pomocí procesní metody.

Participativní metoda

Samostatná práce má své nesporné výhody. Vede zpravidla rychle k cíli, není náročná organizačně, je levnější. Je tedy nějaký rozumný důvod, proč při tvorbě něčeho tak složitého jako je například muzejní expozice pracovat v týmu? A ještě k tomu s neodborníky?

Jsou pro to dobré důvody. Když se totiž podaří zapojit do přípravy místního muzea občany a úřady, bývá často nesnadný, pomalý a frustrující proces na konci odměněn. James Carter uvádí tyto hlavní přínosy:

Přínosy zapojení veřejnosti

- Místní obyvatelé se cítí částečně spoluvlastníky plánu a než by proti němu vystupovali, spíše jej podpoří.
- Plán a jeho výsledky budou dlouhodobě perspektivnější. Lidé budou mít větší zájem na tom, aby jejich práce pokračovala a dále se rozvíjela.
- Interpretace může těžit z již existujícího obrovského množství místních znalostí a dovedností.
- Plán může přispět k rozvoji komunity. Lidé se mohou díky vlastnímu zapojení cítit spokojenější a budou mít příležitost získat nové dovednosti.

Existují nějaká pravidla, která je třeba mít na paměti? Základní jsou dvě:

1. otevřenost se vyplácí – pozvěte všechny, kteří by mohli mít zájem o váš projekt
2. zapojte lidi smysluplně, aby pochopili, čím mohou pomoci a neměli pocit ztráty času a neprofesionality

Doby, kdy se věci dělaly „kvůli čárce“, jsou naštěstí pryč a svolávat jednání jen pro jednání by byla ztráta času všech zúčastněných.

Hlavní skupiny, které je třeba zapojit

Na koho bychom při sestavování týmu neměli zapomenout? Kandidáty lze shrnout do čtyř základních skupin:

- Zástupci *úřadů* do jejichž kompetence spadá vaše práce a jejichž zdroje ji možná mohou financovat (obecní, městské a krajské úřady, Správa chráněných krajinných oblastí ČR, Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Národní památkový ústav apod.).
- Zástupci *dobrovolných skupin* a spolků zajímajících se o vaši oblast nebo o obor, který chcete interpretovat (muzejní, vlastivědný spolek, Český svaz ochránců přírody apod.).
- Zástupci *komunit* v oblasti (od rybářů, přes hoteliéry až po místní obyvatele).
- *Jednotlivci* (například odborníci na tematiku, vlastníci klíčových pozemků, podnikatelé v oblasti).

Ti všichni vám mohou pomoci sestavit plán, úspěšně jej realizovat a zajistit jeho dlouhodobou udržitelnost.

Jak dlouho to bude trvat

Jak jistě tušíte, plánování se zapojením veřejnosti je běh na dlouhou trať. Stojí za to jej podstoupit, ale nesmíte nic uspěchat. Měli byste počítat s tím, že budete potřebovat přibližně půl roku. Měsíc může zabrat úvodní příprava, seznamování klíčových partnerů se záměrem, hledání a přesvědčování důležitých lidí, které potřebujete mít na své straně. Vlastní diskuse nad zaměřením a podobou místního muzea zaberou v širším plánu nejméně dva měsíce – počítejte minimálně čtyři schůzky a čas na jejich přípravu, dohledání informací apod. Pak potřebujete čas na zpracování návrhů a další alespoň měsíc na diskusi nad výsledkem a jeho případné doladění. A nezapomeňte, že Parkinsonovy zákony fungují, takže nakonec vždycky zjistíte, že potřebujete víc času, než jste původně mysleli.

Co přesně je obsahem schůzek a jak je vést, aby vedly k žádoucímu výsledku, to je obsahem dalších kapitol.

Příprava a zpracování interpretačního plánu

Vlastní příprava interpretačního plánu spočívá v zodpovězení několika klíčových otázek: proč, co, pro koho, jak a jak vyhodnotit. Člověk má přirozenou tendenci řešit všechny tyto otázky současně, přeskakovat z jedné na druhou a zase se vracet. Úkolem facilitátora, který plánování vede, je soustředit pozornost zúčastněných vždy pouze na jednu otázku a poté, co je v ní dosaženo základní dohody, na tomto základě stavět dál.

Proč

Jako první je potřeba zodpovědět základní otázku – proč se vlastně chceme pustit do projektu interpretace. Co očekáváme, že přinese a komu. Je důležité tuto úvodní otázku nepodcenit a věnovat jí dostatek pozornosti a času. Různí lidé mají různá očekávání a je nezbytné dojít ke shodě v tom, čeho chceme prostřednictvím interpretace dosáhnout a pro koho ji děláme. Carter tuto shodu přirovnává k základům, na kterých chceme budovat dům. Pokud základy nebudou

pevné, můžeme očekávat velké problémy a drahé opravy. A také nebudeme schopni na konci zjistit, jestli se nám povedlo dosáhnout toho, co jsme chtěli nebo ne – případně do jaké míry se to povedlo a co je potřeba změnit, abychom dosáhli kýženého cíle.

Škála cílů, která v této souvislosti zaznívá, bývá pestrá. V případě plánování místních expozic se velmi často objevují tyto:

- Vytvořit nový cíl pro návštěvníky obce a podpořit tak rozvoj cestovního ruchu a místní podnikatele
- Využít opuštěný obecní objekt a dát mu smysluplnou náplň
- Podpořit kladný vztah obyvatel, zejména mládeže, k obci

Je možné sledovat více cílů současně? Částečně to jistě možné je, ale některé cíle míří různým směrem a není snadné je vzájemně skloubit. Například vytvořit expozici zaměřenou na jednorázové návštěvníky vyžaduje jiný přístup než vytvořit místo, do něhož budou místní lidé přicházet opakovaně.

Z tohoto důvodu je důležité v diskusi dospět k dohodě, který cíl je hlavní, prioritní a které cíle jsou z hlediska svého významu až na dalších místech. To musí být výstupem diskuse, kterou je třeba dobře moderovat a dát prostor k vyjádření všem.

Příklad z praxe:

Plánování minimuzea v Býškovcích nedaleko Bystřice pod Hostýnem proběhlo na podzim 2009. Impulsem k plánování byla skutečnost, že obec získala objekt bývalé dvoutrídky.

Hlavní cíle, které byly definovány během plánování pracovní skupinou, zněly takto:

- * rozvíjet kulturní dědictví obce, vytvořit zázemí, které by nabídlo místním občanům, turistům a přichozím možnost dozvědět se něco o obci a jejím významném rodákovi
- * probouzet v mládeži prostřednictvím pochopení historie sounáležitost s obcí.
- * oživit kulturní dění, které bylo utlumeno po uzavření školy v druhé polovině 80. let minulého století. Za tímto účelem vznikne v prostorách bývalé školy také přednášková místnost využitelná pro besedy a dočasné výstavy
- * smysluplně využít budovu bývalé školy, kterou obec v nedávné minulosti získala do svého vlastnictví
- * zařadit se do Průvodce bezbariérových muzeí

Co

V rámci další položené otázky hledáme předmět interpretace, tedy věc, skutečnost, kterou chceme prezentovat, abychom dosáhli hlavního cíle definovaného v předchozím kroku. Při tomto kroku obrazně řečeno nejdříve klademe na jednu hromadu všechno zajímavé, co máme k dispozici nebo můžeme získat. Položky zapisujeme na flipchart tak, aby všichni zúčastnění měli přehled o všem, co zaznělo. Zároveň se v této fázi rozhodujeme o tom, co tentokrát interpretovat nebudeme. Bývá to nelehká diskuse a klíč k jejímu vedení je schopnost podívat se na věci očima těch, pro které bude naše expozice určena. Pokud bychom vybrali věci, které pro ně nebudou zajímavé, pak můžeme těžko očekávat úspěch.

V této diskusi se také projeví velká síla otevřeného plánování, která spočívá jednak v různých úhlech pohledu účastníků na to, co považují za význačné, zajímavé, důležité, ale také v množství důležitých praktických informací, které se týkají například dostupnosti předmětů a míst, možných provozních úskalí, majetkoprávních problémů apod.

Hlavní otázkou, kterou by si všichni zúčastnění měli neustále klást, je, jestli vybírané věci, příběhy či místa, budou skutečně návštěvníky zajímat. Neméně důležitý je také kontext okolí – není něco podobného již teď k vidění jen o pár kilometrů vedle? Pokud ne, máme velmi usnadněnou práci, ale pokud i sousední obec vytvořila minimuzeum, ve kterém ukazuje staré zemědělské nářadí a vybavení domácnosti, pak budeme muset o to více hledat originální úhel pohledu, který tyto věci představí v jiném světle, takže bude návštěvníkovi stát za to zhlédnout naši expozici.

V okamžiku, kdy vidíme, co máme k dispozici a víme, jakého cíle chceme dosáhnout, přichází čas skutečně tvořit. Co to znamená? Znamená to najít onen zmíněný originální úhel pohledu, jedinečný příběh a přetavit jej v hlavní sdělení expozice.

Příklad z praxe

Předmět expozice v Býškovcích byl definován takto:

Muzeum v Býškovcích bude mít dvě víceméně samostatné části pokrývající dvě oblasti zájmu. Prvním je významný rodák plk. Ing. Bohuslav Závada a druhým historie obce „Býškovice napříč stoletími“, které přiblíží obec z pohledu řemesel, každodenního života, společenského života lidí v obci a samotné školy.

Hlavní sdělení

Formulace hlavního sdělení bývá obtížný proces, protože hledá podstatu, spojující prvky, motiv, který zpravidla není na první pohled zřejmý a je nutné jej odhalit. Definování hlavního sdělení navazuje na výše popsanou inventuru a definování předmětu interpretace. Práce facilitátora je v tomto bodu nezastupitelná. Vede diskusi, dává dostatečný prostor pro přemýšlení, pomáhá tím, že hledá nehmataelné významy a hodnoty, které jsou s vybranými předměty spojené.

Podle Cartera má hlavní sdělení:

- být formulováno jako celá věta
- obsahovat jednu hlavní myšlenku
- odhalovat, o čem interpretace je
- být maximálně zajímavé
- být maximálně konkrétní

Zpravidla vznikne více námětů a směrů, kudy by se hlavní sdělení mohlo ubírat. Na tyto náměty je dobré podívat se s jistým časovým odstupem a nechat je „uzrát“ do příštího setkání, které bude hledat odpověď na otázku Pro koho.

Příklad z praxe:

Hlavní sdělení části Býškovice napříč staletími:

Jelikož byla v Býškovcích málo úrodná půda, bylo v tak malé obci nezvykle velké množství řemesel, ale i přes mnoho práce se občané Býškovic uměli vždy společně bavit i vzdělávat.

Pro koho

Máme-li jasno v tom, proč chceme interpretovat, co zajímavého máme k dispozici a chceme o tom povědět druhým, je čas se důkladně podívat na to, pro koho expozici tvoříme. Kdo je náš návštěvník? Typickou odpovědí na tuto otázku bývá – no, jsou to všichni, místní i turisté, malé děti, teenageři, rodiny s dětmi i senioři, prostě každý, kdo přijde.

Problém ale je, že s cílovou skupinou „všichni“ nelze v interpretaci efektivně pracovat, tak jako nejde zároveň splnit všechny myslitelné cíle, které si od místní expozice můžeme slibovat. Musíme se tedy snažit si návštěvníky co nejvíce přiblížit. Zajímá nás:

Kdo jsou

Zkusíme sestavit jednoduchou charakteristiku návštěvníků podle jejich věku, pohlaví, místa odkud přijíždějí a způsobu cestování.

V případě, že významnou skupinu tvoří děti, místní obyvatelé nebo cizinci, plynou z toho jasné požadavky. Děti potřebují jinou formu interpretace než dospělí, více založenou na hře, aktivitách a objevování. U cizinců budeme muset přemýšlet o tom, jak řešit jazykovou bariéru. A expozice zaměřená na místní občany bude muset počítat s častou obměnou a aktualizací nebo prostorem pro dočasné výstavy, takže bude pokaždé trochu jiná a zajímavá i při opakované návštěvě.

Co už o nás vědí a co očekávají?

Přijíždějí za něčím konkrétním, čím je místo proslulé, nebo mají neurčitou představu o tom, co uvidí a zažijí?

Pokud přijedou návštěvníci do lednického parku a ani jednou během jeho prohlídky nezahlédnou minaret, bude to v rozporu s jejich očekáváním a budou se cítit v něčem ošizeni, i když možná ani nebudou schopni říct, v čem přesně. Podobně, pokud přijedou ornitologové a nezastaví se u proslulé kolonie kvakošů, bude jim něco chybět. A budeme-li postaveni před úkol navrhnout interpretaci Lednického parku jako významné ptačí oblasti, budeme muset počítat s oběma výše uvedenými skupinami a každé nabídnout něco jiného tak, aby to respektovalo jejich očekávání.

Jak se dozvěděli o našem místě?

S předchozím bodem úzce souvisí to, jak se lidé o našem místě dozvěděli. Pokud to bylo díky propagačním materiálům či médiím, tak pravděpodobně přijíždějí s určitou představou. Měli bychom ji znát, protože pokud nenaplníme jejich očekávání, nebo je nějakým způsobem nepřetvoříme, budou nespokojeni a těžko budou přijímat naše hlavní sdělení. Informace, odkud se o nás dozvěděli, je také cenná z pohledu další propagace.

Kdy přijíždějí a na jak dlouho?

Sem spadá otázka sezónnosti, délky a pestrosti programu i řešení opakovaných návštěv. Pokud je například jasné, že většinu našich návštěvníků tvoří cyklisté projíždějící po frekventované cyklotrase, přizpůsobíme tomu otevírací dobu expozice. V případě, že řešíme lednický park,

můžeme nabídnout různě dlouhé okruhy, které uspokojí návštěvníky, kteří přijíždějí jen na pár hodin i ty, kteří si pro návštěvu vyčlenili půlden nebo v parku chtějí prožít celý den. Budou-li jednou z hlavních skupin návštěvníků minimuzea místní obyvatelé, bude potřeba vyčlenit část plochy pro pravidelně obměňované dočasné výstavy.

S kým přijíždějí?

Na kvalitě zážitku se významnou měrou podílí komunikace ve skupině. Větší část návštěvníků totiž cestuje s někým. Může to být zájezd klubu turistů, školní výlet, rodina s malými dětmi, rodina s dospívajícími dětmi, skupina přátel. Pokud do interpretace „zabudujeme“ hru, řešení nějakého úkolu a prohlídky vedeme formou dialogu, využíváme tak přirozené interakce lidí ve skupině ve svůj prospěch.

Jak se získanými informacemi pracovat?

Cílem celé diskuse je definovat skupiny očekávaných návštěvníků, které spojují podobné potřeby a očekávání a definovat i tyto potřeby a očekávání. Pokud je známe, můžeme s nimi pracovat a jejich respektování je klíčem ke kladnému zážitku návštěvníka, který je našim cílem.

cílová skupina	jaké mají zájmy a očekávání?	jaké mají všeobecné informace o místě?	jak často přijíždějí?	jak dlouho zůstávají?
místní rodina na denním výletě	<i>procházka v parku, zmrzlina, káva</i>	<i>dobře oblast zná, ale méně z hlediska přírody</i>	<i>každý týden (14 dní)</i>	<i>cca 1 hodnu</i>
Dospělí bez dětí na dovolené	<i>procházka k Minaretu, vyhlídka z ochozu, projížďka na loďce, občerstvení/piknik</i>	<i>obecné povědomí o památkách, o přírodě mnoho netuší</i>	<i>jednorázově, nebo jednou ročně</i>	<i>1,5 – 2 hodiny</i>
Skupina milovníků ptactva	<i>zkontrolovat sezonní druhy, pozorovat kvakoše na hnízdě</i>	<i>Velké znalosti o přírodních hodnotách</i>	<i>každé 3 měsíce</i>	<i>2 až 4 hodiny</i>

Převzato z *Interpretace místního dědictví, 2003*

Máme charakterizované cílové skupiny, máme představu o jejich potřebách a očekáváních. Dalším krokem v diskusi je zvolit priority. Na kterých skupinách nám záleží nejvíce a které jsou spíše okrajové?

Příklad z praxe

Ve výsledné koncepci minimuzea v Býškovcích byly cílové skupiny definovány následovně.

Cílovými skupinami, které by mělo muzeum oslovit jsou:

Návštěvníci obce – jedná se o cykloturisty, kteří obcí projíždějí (Býškovice leží na významné cyklistické trase), koňáky, kteří obcí také často projíždějí, ale i ostatní turisty, kteří do obce zavítají z jiných důvodů.

Mládež v obci a okolí – muzeum bude také určeno pro žáky základních škol z okolí. Mladá generace z obce a jejího okolí má jen velmi kusé povědomí o plukovníku Zavadovi i o minulosti obce.

Další skupiny – pamětníci, rodáci, kulturní pracovníci, Legionářská obec, či Kluby vojenské historie.

Jak

Definovali jsme si cíle expozice (Proč), předmět interpretace a hlavní sdělení (Co), cílovou skupinu, které chceme naše hlavní sdělení předat (Pro koho) a zbývá zodpovědět otázku Jak.

Tím se dostáváme k jádru vlastní interpretace. Otázku, kterou se snažíme skutečně zodpovědět lze formulovat takto – jakým prostředkem můžeme nejefektivněji předat naše hlavní sdělení klíčovým cílovým skupinám?

Na počátku je slovo

Tím slovem myslíme hlavní sdělení expozice. To je naše vodítko a z něj vycházíme dál. Hlavní sdělení rozdělíme na dílčí sdělení, která jej podporují a rozvíjejí, a k nim přiřazujeme předměty, příběhy, fakta, která jsme shromáždili v rámci diskusí nad otázkou Co interpretovat. Tímto způsobem se vyhneme tomu, abychom odbíhali od tématu a místo smysluplné expozice nevytvořili vetešnictví nebo tržiště senzací, které vzájemně nic nepropojuje.

U expozice jako celku i každé její části si musíme ujasnit cíle. Dělíme je do tří oblastí:

1. Co chceme, aby se návštěvník díky expozici nebo její části dozvěděl, uvědomil si,
2. co chceme, aby pocítil,
3. a k čemu by ho měla inspirovat.

A zároveň musíme mít při tomto procesu na paměti dvě další zásadní otázky:

1. Proč by se návštěvník měl chtít tuto informaci dozvědět?
2. Jak by ji mohl použít dál?

Pokud sami nevíme, proč by se lidé měli chtít určitou informaci dozvědět, ani oni to velmi pravděpodobně nebudou vědět. Z jejich pohledu bude taková informace zbytečná a budou ji zcela přirozeně filtrovat. Výsledek bude pak ten, že se k nim naše sdělení nedostane a celé předchozí úsilí bylo marné.

O expozici musíme přemýšlet jako o celku a v kontextu s našim návštěvníkem, cílovou skupinou, resp. skupinami. U jednotlivých částí našeho sdělení musíme uvažovat, jak je návštěvníkům co nejefektivněji sdělit – panelem, výkladem průvodce, exponátem s jednoduchou popiskou, interaktivním modelem nebo praktickou ukázkou? Možností je mnoho a naše tvořivost se může v této oblasti naplno rozvinout. Výhodám a nevýhodám jednotlivých prostředků interpretace je věnována samostatná kapitola.

Příklad z praxe:

Rozvíjení hlavního tématu expozice v Býškovcích a jeho propojení s předměty vypadalo takto:

Hlavní sdělení: Málo úrodná půda nutila zdejší obyvatele, aby provozovali řadu řemesel, ale i přes množství práce a skromné živobytí si našli čas na vzdělání i společnou zábavu.

Dílčí sdělení:

1. **Málo úrodná půda nutila zdejší obyvatele, aby vedle zemědělství provozovali řadu řemesel**

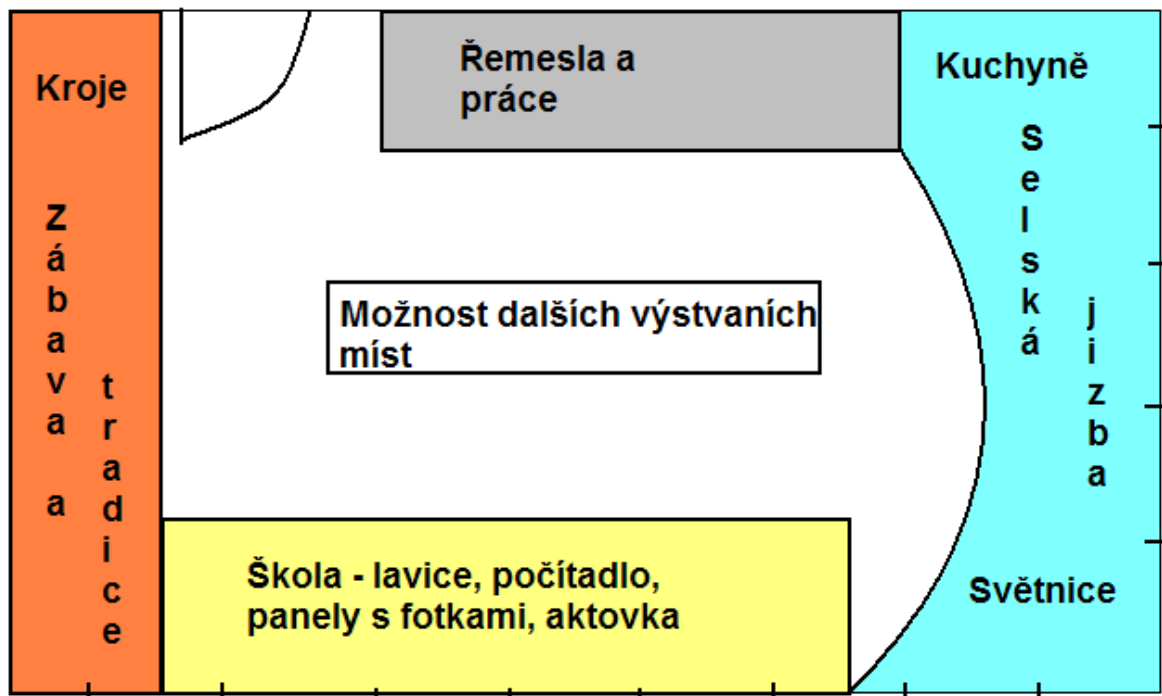
• Málo úrodná půda umožňovala pěstování základních plodin, jako jsou:	
žito (rež) – na chleba	ošatky

pšenice – na koláče	Plechý na pečení
ječmen – na kroupy, vaření piva a krmení dobytka	
oves – pro koně	
len – na plátno a olej na svícení a jídlo	lampy, plátno
mák – na koláče, olej na jídlo	
konopí – olej	
proso – na kaši	
hrách – na jídlo	míra na hrách
čočka – na jídlo	
zelí – na jídlo	Zelák
brambory (po roce 1780) – na jídlo a krmení	Pařák
ovoce – na sušení, povidla, burčák	hrnec na povidla, lis na burčák
• V obci se choval:	
Hovězí dobytek – na mléko, maso, chov	Odstředivka na mléko
Prasata – na maso	Troky na paření, grmolec
Koně – potah	Chomouty, opratě
Slepice – vejce	
Včely – med a další produkty	Medomet
• V obci se zpracovával	
Len – sprádat vlákno uměla skoro každá žena, tkalo se v č. 72, lněný olej se lisoval v č. 17, bělidla byla kolem potoka na dolním konci, na Prostředku a ve Vrbí	Motovidlo, kolovrat, přeslen
Peří – dralo se přes zimu po jednotlivých domech	Polštáře a duchny v jizbě
• V obci byli řemeslníci	
Bednář – č. 93	nářadí, bečka
Kovář	Kovadlina, kladiva, kleště, nářadí
Kolář – č. 72	Nářadí, koza, kolo
Švec	Šicí stroj, verpánek, floky, dratev, šídlo
Sedlář	Šídla, koza
Pekař	

Podobně byla rozvíjena další dílčí sdělení expozice:

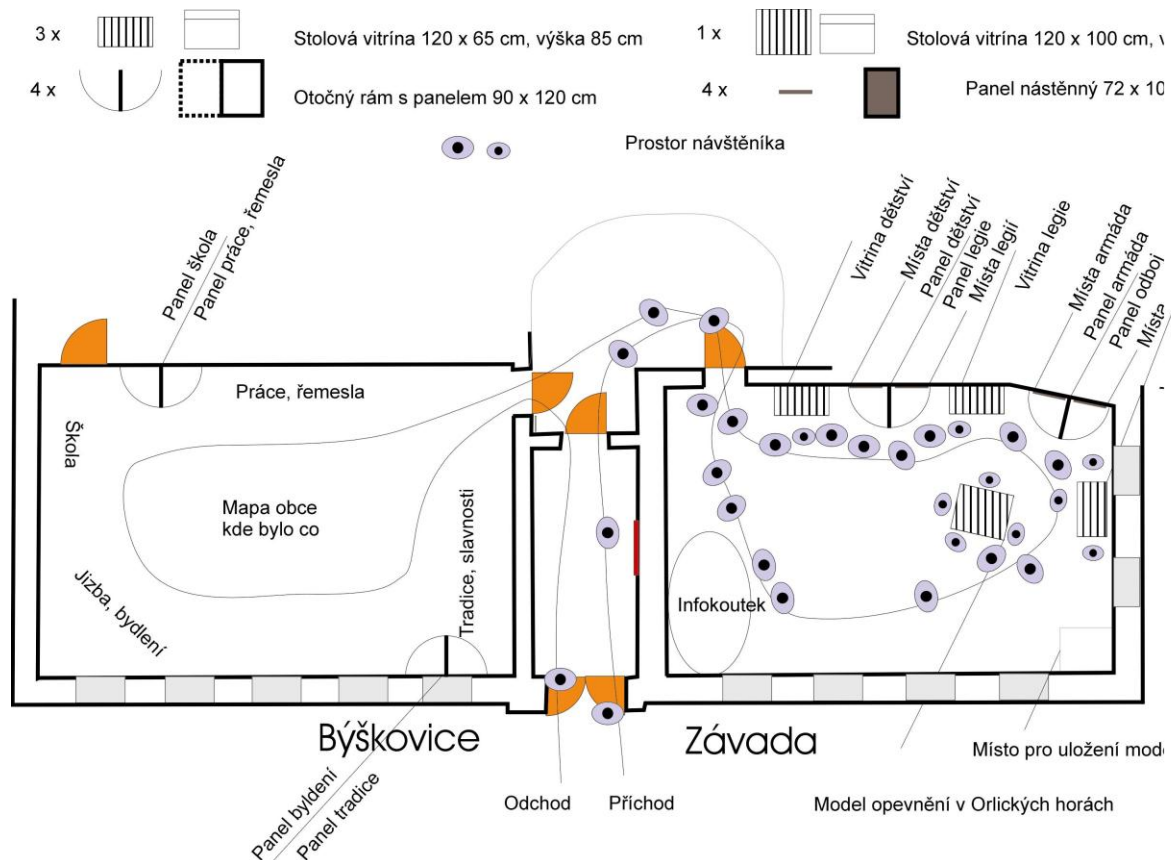
2. Lidé v Býškovcích žili skromně
  - Jaké si stavěli domy
  - Jak v nich bydleli
  - Jak svítili
  - Co jedli přes týden
3. Přes množství práce a skromné živobytí si lidé vždy našli čas na společnou zábavu
  - V obci působila řada spolků, které pořádaly a dosud pořádají mnoho akcí, na kterých se místní dobře baví
    - i. SDH od r. 1895
    - ii. Čtenářský spolek Beseda od r. 1895 do r. 1938
    - iii. Tělovýchovná jednota od r. 1991
    - iv. ...
4. Škola a učitelé hráli v životě obce velmi významnou roli.

Na základě rozdělení na dílčí témata, zhodnocení jejich vzájemné návaznosti a předmětů, které lze využít k ilustraci těchto sdělení, byla rozvržena plocha expozice do 4 celků.

Tento návrh byl později, z prostorových důvodů revidován a bylo rozhodnuto o umístění expozice Býškovice a řemesla do větší místnosti. Základní rozčlenění expozice ale zůstalo zachované. Výsledný návrh rozvržení ploch byl upraven takto:

Vyprávějte příběhy

Lidé si mnohem snáz zapamatují naše sdělení, pokud je zarámujeme příběhem. Člověk si totiž příběhy pamatuje mnohem více než jednotlivé myšlenky nebo faktické údaje. Pokud se podaří pojmout expozici jako příběh místa, člověka, obce, řemesla, velmi tím usnadníme návštěvníkům, aby pochopili naše sdělení a interpretace tak bude efektivní.

Vrstvěte informace

Každý člověk je jiný a každý si z naší expozice pravděpodobně odnese trochu jiný zážitek, všimne si jiného detailu, vzpomene si na jinou událost z vlastního života, kterou mu expozice připomene. Naším cílem je ale předat hlavní sdělení všem a zájemcům nabídnout víc. K tomu slouží vrstvení informací. Pokud návštěvník jen „proběhne“ vaší expozicí a přečte si titulky panelů, měl by se z nich dozvědět to podstatné, co jste chtěli expozicí sdělit.

Zapojte návštěvníky – aneb magické slovo interaktivní

Po dlouhých desetiletích, kdy muzejní expozice zrovna nebyly moc „živé“ se po celém světě dostal do popředí požadavek na interaktivitu expozic. Co si pod tím představit? Jednoduše jde o to, zapojit návštěvníka a co nejvíce ho vtáhnout do děje. Děje se tak mnoha souvislosti způsoby. Důvody pro tuto snahu jsou zřejmé. Z teorie učení plyne, že informace přijímané ve spojení s nějakou fyzickou činností, se ukládají mnohem výrazněji do paměti, než ty, které vnímáme pouze očima či ušima. Při tvorbě expozice je tedy důležité myslet na věci, které si návštěvníci mohou sami vyzkoušet, na úkoly, které mohou plnit.

Interakce stojí energii

Projít jakoukoli expozicí a vnímat její obsah, stojí určité úsilí. Od návštěvníků vyžaduje energii, která se ale liší podle typu a míry jeho zapojení. Podle J. Veverky existují čtyři základní možnosti:

1. Aktivní interakce návštěvníka s expozicí, kdy návštěvník něco dělá a dostává zpětnou vazbu (počítačové systémy),
2. Návštěvník je aktivní, expozice statická (sáhněte si na kůru...),
3. Návštěvník se dívá a expozice se hýbe (prohlédněte si náš funkční model parního stroje),
4. Návštěvník se jen dívá a expozice se nehýbe (fotografie, panely, schémata, popisy).

Z hlediska míry zajímavosti stojí nejvýše typ 1 a nejnižší typ 4, který tak vyžaduje nejvíce interpretačního úsilí, aby návštěvníka zaujal. Pozornost člověka přirozeně více přitahuje dynamické, měnící se podněty než nehybné statické předměty. Na druhou stranu ale nejméně úsilí návštěvníka vyžaduje typ 4, kdežto typ 1 je na jeho energii nejnáročnější. Musíme tedy hledat vhodný kompromis.

Veverka doporučuje například začít s typem 2, 3 nebo 4 a pomalu se dostat k jádru celé expozice, k jejímu hlavnímu sdělení prezentované typem 1. S ohledem na informační přetížení a komfort návštěvníka pak radí mix, který obsahuje 20 % typu 1, 50 % typu 2 a 3 a 30 % typu 4.

Interaktivita musí být stejně jako všechno ostatní podřízeno cíli expozice – předat hlavní sdělení. Prvky, které zapojují jen ruce je potřeba vždy doplnit i stimulem k přemýšlení. Můžeme například v expozici mít repliku palcátu, takže si na něj návštěvníci mohou sáhnout a potěžkat jej, ale jejich vnímání můžeme zintenzívnit otázkou – umíte si představit, jak byli silní bojovníci, kteří s tímto palcátem v jedné ruce dokázali bojovat dlouhé hodiny?

Síla originálu

Nejvíce návštěvníky přitahuje originální předmět, koruna, kterou měl na hlavě Karel IV., protože je s ním přímo spojený silný příběh. O něco menší pozornost upoutá její věrná kopie. Podstatně vlažnější pak bude reakce návštěvníků k fotografii koruny a její slovní popis už nebude zajímat téměř nikoho. Proto pokud máme originální předmět s příběhem, je to velká výhoda, kterou bychom neměli nechat ležet ladem. Je jasné, že vystavení originálu je náročnější, ale pokud je to možné technicky, organizačně a finančně, pak to stojí za to.

Nejen vitríny a panely

Využít můžete i podlahy, stěny, stropy a prostor nad hlavami. Příklady zahrnují mapy v podlaze, prosklené podlahy odhalující objekty ukryté pod ní nebo modely letadel či ptáků zavěšené v prostoru.

Školní hodina

Počítejte s tím, že nejen žáci, ale i dospělí návštěvníci jsou schopni vnímat a necítit se příliš unavení přibližně 45 minut. Pak nastupuje únava, fyzická i psychická a jsou připraveni změnit prostředí.

Nejlepší je průvodce

Za neúčinnější formu interpretace se obecně považuje živá, tedy práce průvodce, živé ukázky a další formy, které jsou rozvedeny v dalších kapitolách. Můžete-li si to dovolit, angažujte dobrého průvodce, vyplatí se to.

...a technika, kterou sami opravíte

Pokud se rozhodnete pro nějaké technické zařízení v expozici, dobře zvažte, jestli ji sami dokážete udržet v chodu. Peníze stojí její pořízení, spotřební materiál i práce techniků v případě poruchy. A porouchaná expozice působí asi stejně důvěryhodně jako obchod, kterému svítí jen půlka vývěsního štítu. Člověk si řekne, že v něm asi něco úplně nefunguje.

Nezapomeňte na drobnosti, jako je...

Při plánování minimuzea nezapomeňte na jeho jasné označení tak, aby návštěvník nepochyboval, že dorazil na správné místo. Je-li expozice rozsáhlejší, zahrnuje-li venkovní a vnitřní část, nezapomeňte na plánek, který návštěvníkovi před prohlídkou usnadní plánování, jak si vše prohlédne. Přemýšlejte, kudy se návštěvníci budou pohybovat, v jakých počtech, kde se budou moci shromáždit, jak budete chtít jejich pohyb usměrňovat.

Vše souvisí se vším

I když výše uvedený popis budí dojem logického sledu jednotlivých kroků, realita je mnohem pestřejší, protože jednotlivé otázky mezi sebou souvisejí. Vaším úkolem je zvážit veškeré informace a to, jak do sebe zapadají. Někdy budete muset i změnit svůj předchozí názor. Některé náměty, které zprvu vypadaly dobře, po uvážení dalších faktorů často přestanou vyhovovat.

Přes tuto složitost ale popsany proces vede spolehlivě k cíli, a to bez zbytečného bloudění a ztrát času, energie, práce a nadšení.

Před finalizací plánu je však potřeba promyslet ještě jednu oblast, a tou je způsob hodnocení.

Hodnocení

Hodnocení je důležitou součástí procesu plánování, vzniku a provozu expozice. První hodnocení přichází ještě před předáním plánu k realizaci, tedy ve fázi plánování. Týká se ověření toho, zda je hlavní sdělení pochopitelné a zajímavé pro cílovou skupinu. Testuje se grafický styl i obsah například panelů – jak na ně cílová skupina reaguje – jsou přitažlivé, přehledné a pochopitelné? Pokud zjistíte, že ano, nemusíte se obávat utratit za jejich výrobu nemalé prostředky, v opačném případě máte možnost jejich podobu korigovat ještě ve fázi, kdy nejsou zadány do výroby. Šetříte si tak nemalé prostředky i problémy. Důležité ale je provádět toto testování na skutečných návštěvnících. Jen oni mohou rozhodnout, co je pro ně srozumitelné, zajímavé a přitažlivé. Jakékoli rozhodování v této oblasti bez skutečné zpětné vazby od cílové skupiny je velmi rizikové a může se v konečném důsledku prodražit.

Další hodnocení přichází v okamžiku dokončení projektu. Během plánování jsme si definovali cíle, kterých chceme prostřednictvím interpretace dosáhnout. Aby byly cíle hodnotitelé, musí být

KOSMOč, tedy Konkrétní, Odpovídající lokalitě a návštěvníkům, Střízlivé, Měřitelné, a Omezené časově.

Cíle lze rozdělit na managementové a interpretační. Příkladem managementového cíle může být například dosažení určité návštěvnosti během roku, počtu prohlídek s průvodcem nebo výše tržeb.

Cíle interpretační jsme již zmínili (vzdělávací, emoční, výchovné). Může to být například požadavek, aby 80 % návštěvníků, kteří projdou expozicí odcházelo s porozuměním, že československé legie byly významnou kapitolou našich vojenských dějin (vzdělávací cíl), 50 % návštěvníků bylo na toto období hrdé (emoční cíl) a 30 % návštěvníků bylo rozhodnuto si o tomto období přečíst nějakou knihu (výchovný/motivační cíl).

O metodách hodnocení pojednává jedna z následujících kapitol.

Finalizace plánu

Výsledkem veřejných diskusí a přípravné práce mezi setkáními řešitelského týmu je náš plán. Při jeho konečné editaci do podoby hotového dokumentu si dejte pozor na jednoduchost použitého jazyka. Měl by být srozumitelný i lidem, kteří se plánování přímo neúčastnili, výraz interpretace v životě neslyšeli, ale mohou být důležití pro fázi realizace nebo následného provozu expozice. Plán je také klíčovým nástrojem budování podpory pro expozici v komunitě.

Implementace plánu

V okamžiku, kdy je plán hotov, nastává fáze jeho uskutečnění. K ní budete velmi pravděpodobně chtít přizvat odborníky na specializované profese, jako je grafik, redaktor, architekt, stavař, výrobce map, nábytku atd.

Dobrá komunikace a jasné zadání

Základním předpokladem úspěšné spolupráce je dobrá oboustranná komunikace a jasné zadání. Než své zadání předáte dodavateli, nechte si je zkontrolovat někým jiným. Uvidíte, jestli jej pochopil tak, jak jste zamýšleli.

Zadání práce stanoví cíle, tedy k čemu má dodávka sloužit, požadavky na její rozsah, kvalitu a způsob zpracování, rozpočet a způsob plateb, časový harmonogram včetně sankcí za zpoždění dodávky nebo nedodržení požadované kvality a rozsahu prací, stanovení zodpovědností a záruky. Zapomenout byste neměli ani na testování, tedy na to, aby dodavatelé počítali s tím, že než se pustí do výroby například panelů, interaktivního modelu apod. vyrobili testovací verzi a tu podrobili hodnocení, nebo předali objednateli k otestování. Na tuto část se velmi často zapomíná, dodavatelé argumentují nedostatkem prostředků a výsledkem je, že žádné větší testování neproběhne, což je zpravidla ke škodě věci – tedy vaší expozice.

Výběrové řízení

Podle povahy dodávky, jejího objemu a požadavků dárce na některé části můžete vypsát výběrové řízení. Pokud organizujete výběrové řízení u vysoce kreativních profesí, jako je grafik, interpretátor nebo architekt, neočekávejte, že uchazeči v rámci soutěže udělají půlku požadované

práce. Požádat uchazeče o jednu nebo dvě skici nebo koncepci jedné tabule vypadá snadno, ale nebude k ničemu, pokud nebude promyšlená v celkovém kontextu expozice. Rozumnějším postupem je zhodnotit předchozí práce grafiků, návrhářů, architektů a interpretátorů a navštívit další lokality, abyste mohli zjistit, do jaké míry tam dokázali naplnit očekávání a cíle. Na tomto základě můžete udělat předvýběr například tří kandidátů, které požádáte, aby okomentovali vaše zadání. S nimi následně prodiskutujte, jak byste společně pracovali na vašem projektu a co lze v rámci dostupného rozpočtu udělat.

Pokud nemáte stanoven pevný rozpočet, musí být o to přesněji definovány cíle, aby jim soutěžící přesně porozuměli a dokázali reálně nacenit své náměty. Zejména u velkých projektů je dobré dát v této fázi byť i fiktivní rozpočet. Jinak může být škála návrhů velmi pestrá a obtížně srovnatelná.

Tvůrčí volnost a kontrola směru

Po výběru dodavatele začíná vlastní spolupráce. Jak již bylo řečeno – jasné zadání a dobrá komunikace jsou nezbytné pro dobrý výsledek. Vyberete-li si dobrého dodavatele, například grafika, interpretátora či architekta, ponechtejте mu určitou volnost, která je pro tvůrčí přístup nezbytná. Pokud dodavatel dobře chápe vaše potřeby a nesnaží se jej „nacpat“ do vlastní představy výstupu, můžete očekávat překvapivá řešení, které váš záměr posunou na ještě vyšší úroveň. Platíte nejen za naplnění svého zadání, ale i za přidanou hodnotu, kterou je vlastní invence a nápady.

Samozřejmě, že kreativita je svůdná a může tvůrce strhnout, takže začne více řešit formu, než obsah. Na vás je, abyste veškeré návrhy neustále konfrontovali s plánem a kladli si otázku, jestli je dané řešení nezbytné pro efektivní předání hlavního sdělení návštěvníkům a pro jejich příjemný zážitek z návštěvy.

Nedopusťte, aby nadšení pro návrhy, které vypadají „sexy“, překrylo skutečnost, že vaše cíle nebyly řádně naplněny! A na závěr – buďte otevření, nezapomínejte chválit a povzbuzovat, pokud se něco podaří a otevřeně, včas a konkrétně vznášet své výhrady a připomínky, pokud nejste zcela spokojeni.

Evaluace interpretačního plánu

Metody a techniky monitoringu a evaluace

Nepřímé metody jsou založeny na tom, že sledujeme návštěvníky a jejich chování, posloucháme, o čem diskutují. Tyto metody mohou být kvantitativní i kvalitativní. Velkou předností těchto metod je skutečnost, že poskytují informaci o tom, jak se lidé skutečně chovají. Na druhou stranu nám ale neříkají nic o tom, nač návštěvníci myslí nebo co cítí. Usuzovat na to jen z jejich chování může být zavádějící. Například zjistíme-li, že se v jedné části expozice lidé zdržují déle než jinde, může to znamenat, že je expozice zajímavá, ale také to může být tím, že je v ní příjemnější teplota, možnost posadit se, krásný výhled na město – tedy věci, které s expozicí přímo nesouvisejí.

Abychom mohli jakékoli chování hodnotit, musíme nejdříve přesně definovat, jaké typy chování nás zajímají. Může to být například „zatočil klikou modelu“, „čte text panelu dětem“ nebo také „prošel kolem panelu, aniž se zastavil“. Pak můžeme jednoduše zaškrtnout, že se pozorovaný návštěvník zachoval určitým způsobem. Pozorování se může zaměřit na určitou část expozice

nebo na expozici jako celek. Pak se například zjišťuje, na kterých místech se návštěvníci zastavují nejčastěji a které exponáty nebo části expozice přitahují největší pozornost.

Větší představu o tom, co si návštěvníci o expozici myslí a co cítí, můžeme získat, budeme-li jim diskrétně naslouchat. Můžeme se tak dozvědět i o tom, kde je naše interpretace zavádějící a vede k mylným závěrům. To je velmi cenné při ladění výsledné podoby interpretace ve fázi přípravy, ale může nás to přimět ke změnám v expozici i po jejím zprovoznění.

Při hodnocení schopnosti expozice komunikovat s návštěvníkem se používají dva hlavní parametry – přitažlivost a síla expozice. Jaký je mezi nimi rozdíl? Přitažlivost expozice, anglicky attraction power, se stanoví jako procentní podíl počtu lidí, kteří se v expozici zastaví, z celkového počtu návštěvníků, kteří jí projdou (včetně těch, co se zastaví). Pokud se ze 100 lidí v expozici zastaví a prohlédne si ji 50, pak je přitažlivost expozice 50 %. Tento parametr nám říká, jak úspěšně se nám daří prostřednictvím expozice nebo její některé části upoutat pozornost lidí. Naproti tomu síla expozice, anglicky holding power, je procento průměrné délky času stráveného lidmi v expozici z celkové doby nutné k jejímu přečtení nebo prohlédnutí. Pokud například vím, že pro prohlédnutí určité části expozice je potřeba 10 minut a většina návštěvníků ji projde za minuty 2, pak je její síla 20 %. Jak se na tyto údaje dívat? Je přitažlivost panelu 50 % a síla 20 % málo nebo moc? Hranice 50 % u přitažlivosti i síly jsou velmi dobré hodnoty, zpravidla jsou o něco nižší – 30-40 %. Pokud ale zjistíme, že jsou naše hodnoty výrazně nižší, máme vážný důvod se zamyslet nad tím, jak věci upravit, aby fungovaly lépe.

Jak ale zjistíme, co si návštěvníci o expozici skutečně myslí a cítí, jaké sdělení si odnášejí? Jediný způsob je zeptat se jich. Tím se dostáváme k přímým metodám hodnocení – dotazníkům a rozhovorům. Dotazníky můžeme dát vyplnit návštěvníkům nebo je vyplnit s nimi. V dotaznících zpravidla kombinujeme uzavřené a otevřené otázky. Uzavřené mají předem danou škálu odpovědí – například „ano / ne“ a získaná data lze snadno statisticky zpracovávat. Naproti tomu otevřené otázky dávají dotazovaným větší možnost vyjádřit, co skutečně cítí a myslí. Škála odpovědí tak může být velmi pestrá a jejich statistické zpracování složitější.

Z pohledu vypovídací schopnosti získaných výsledků je velmi důležité, koho se ptáme. Chceme znát názor všech návštěvníků nebo nás zajímá jen určitá skupina? Od toho se pak odvíjí, kdy a jak budeme informace zjišťovat. Ochota lidí vyplňovat dotazníky je většinou malá. Návratnost dotazníků můžeme zvýšit například tím, že budou slosovány a vylosování respondenti dostanou nějaký drobný dárek. Jiným způsobem, jak zajistit dostatečný počet vyplněných dotazníků, je nasazení vyplňovatelů, kteří osloví podle určitého klíče návštěvníky a dotazník s nimi vyplní. Tazatel pochopitelně musí být příjemný a rozhovor by neměl být delší než 5 až 10 minut.

Kvalitativní metody zahrnují sběr obtížněji tříditelných dat, jako jsou komentáře, návrhy, přístupy, konverzace nebo způsoby chování. Smyslem těchto metod je prozkoumat určité téma do větší hloubky, popis zkušeností, vjemů a pocitů, které lidé k danému tématu chovají, hledání společných znaků, trendů a jejich interpretace. Do těchto metod mohou patřit i strukturované rozhovory s jednou osobou, ale častěji jsou to rozhovory se skupinou (tzv. ohniskové skupiny - focus groups). Tyto rozhovory se zaznamenávají a později podrobněji analyzují. Tyto skupiny mají zpravidla do 10 lidí, jsou pokud možno homogenní, tzn. charakterizují určitou cílovou skupinu, vyžadují kvalitního moderátora, který ví, přesně které oblasti je třeba prodiskutovat. Vše se musí odehrávat v příjemném prostředí a nemělo by trvat déle než hodinu a půl. Diskuse se zaznamenává a následně se hledají body, ve kterých panuje shoda i kde se názory různí. Záleží také na tom, jak silně jsou určité názory zastávány.

Jak je patrné, hodnocení může být velmi sofistikovaná a náročná záležitost, kterou je vhodné konzultovat s odborníky na tuto oblast. Logická otázka zní – kdy se hodí která technika.

James Carter nabízí určité vodítko k tomu, kdy je nejlepší použít jaké metody a jak je její použití časově náročné:

Fáze plánování	Metoda hodnocení	Potřebný čas
Před začátkem	Ohniskové skupiny Dotazníkový průzkum	3 osobodny ² na každou skupinu 8 a více osobodnů
Během přípravy interpretace	Pozorování a jednoduché dotazníky s tazatelem	2 a více osobodnů na objekt interpretace
Po skončení realizace	Všechny metody, ale především pozorovací studie a dotazníkový průzkum	7 osobodnů a více

Abyste mohli na základě získaných údajů dělat obecnější závěry týkající se všech návštěvníků, musí být vzorek reprezentativní. To znamená například, že musí být zachován stejný podíl mužů a žen, rodinných skupin, nových a opakovaných návštěvníků atd. V praxi se to obvykle řeší pomocí náhodného vzorku, kdy tazatel oslovuje například každého desátého návštěvníka. Jinak hrozí že budete mít odpovědi pouze od přitažlivých lidí, nebo návštěvníků, kteří vypadali vstřícně. Zkreslení může rovněž nastat, když budete rozhovory provádět pouze o víkendech nebo jen v létě, protože tehdy oslovíte pouze určitou podskupinu návštěvníků.

Velikost vzorku je vždy kompromis mezi časovými a finančními možnostmi a statistickou přesností. Pokud chcete srovnávat data mezi různými podskupinami návštěvníků, pak by v žádné podskupině nemělo být méně než 50 položek. Ale pokud budete provádět hodnocení ve fázi příprav interpretace, pak pro otestování toho, jestli interpretace funguje nebo ne postačí, když oslovíte pět až deset osob patřících k hlavní cílové skupině. Podobně ohniskové skupiny budou zahrnovat do deseti členů, ale je důležité, aby skupiny byly co nejhomogennější. Pro získání profilu návštěvníka, budete potřebovat několik ohniskových skupin.

² „osobodnem“ se myslí práce 1 člověka 8 hodin, resp. 2 lidí po 4 hodinách atd.

Média – funkční a vhodné nástroje komunikace

Základní pravidla interpretace

Tato pravidla platí pro veškerou interpretaci, bez ohledu na použitou formu.

1. Buďte struční a vybírejte. Zpravidla budete mít hodně zajímavého materiálu, který byste mohli použít. Pokud ale nebudete vybírat, své publikum zahlíte. Vaším úkolem je vybírat a zjednodušovat a k tomu vám poslouží hlavní a dílčí sdělení. A pokud píšete text, pak raději škrtejte, než dopisujte!
2. Pište pro konkrétní typ návštěvníka. Brožura určená pro milovníky přírody bude vypadat jinak než materiál o stejné lokalitě zaměřený na mateřské školky nebo na žáky středních škol.
3. Pište a mluvejte běžnou češtinou. Nepoužívejte žargon (jazyk odborníků a nadšenců), pokud použijete lokální výrazy a nářečí, nezapomeňte je objasnit. Srozumitelnost svých textů si vždy otestujte na lidech, kteří nejsou odborníci ani místní. Pokud budou mít s pochopením problém, musíte text přepsat.
4. Používejte příběhy, odkazy a citace. Využívejte odkazy na skutečné lidi, příběhy a události, protože vám pomohou oživit a posílit ducha místa.
5. Používejte metafory a přirovnání, které mají vztah k běžnému životu vašich návštěvníků. Například přiblížte množství cyklistů, kteří použili cyklostezku za určité období tak, že by vytvořili řetěz kol dlouhý x kilometrů.
6. Vše propojte v jeden celek. Správná volba barev, stylu a materiálů může přispět ke zdůraznění hlavního sdělení. Podobně, když se rozhodnete vyprávět dramatický nebo romantický příběh, měla by to grafická podoba vaší interpretace odrážet.
7. Veškeré směrovky, pokyny a upozornění musejí být jasné a jednoznačné. Informace tohoto typu prezentujte odděleně od interpretace – zvýrazněte je rámečkem nebo jiným typem písma či barvou.
8. Testujte, testujte, testujte. Funkčnost svých letáků, panelů nebo výstav vyzkoušejte pomocí maket. Nezapomeňte na to vyčlenit si pro tento účel dost času a peněz. Vyplatí se to.

Průvodce

Klíčová postava expozice

Průvodce má největší možnost získat pozornost publika a zapojit návštěvníka. Může s návštěvníky přímo komunikovat a přizpůsobit svůj výklad jejich potřebám a očekáváním. Ještě před zahájením prohlídky expozice může zjistit, co už návštěvníci viděli a co vidět chtějí, kolik mají času a odkud jsou. Návštěvníci se mohou ptát na věci, které je opravdu zajímají a právě tento vzájemný dialog dává výbornou možnost, aby si hosté odnesli hluboký zážitek a hlavní sdělení.

Osoba průvodce je klíčová, protože pro návštěvníky je průvodce součástí muzea a hlavním tvůrcem celkového dojmu. Stačí absolvovat více prohlídek stejného zámku, aby tuto základní skutečnost člověk pochopil. Dobrý průvodce dokáže reagovat na vzniklé situace a využívat nečekané příležitosti. Ne při každé prohlídce jeskyně je zde zavěšený netopýr, ale když se tak stane, je to příležitost pro rozvinutí výkladu třeba o tom, proč netopýři do jeskyní zalétají a jak upadají do zimního spánku.

Další velkou předností průvodce je fakt, že některá výjimečná a zranitelná místa lze navštívit pouze v jeho doprovodu. Velmi oblíbené jsou například exkurze Po stopách krkonošských ledovců nebo podobný program v Šumavském národním parku nazvaný Průvodci divočinou.

Na rozdíl od zřízení muzejní expozice nebo vytvoření naučné stezky nevyžaduje průvodcovská služba velké počáteční finanční investice. Příprava průvodců ale vyžaduje čas, protože kromě dobré znalosti faktů a hlavního sdělení musejí průvodci umět svůj výklad správně podat. Musejí se naučit výklad načasovat, vědět, kdy položit provokativní otázku nebo použít jinou techniku pro zapojení publika. Dobrý průvodce pak může kvalitní expozici dodat nový rozměr a využít plně její potenciál.

Výklad průvodce se může neustále vyvíjet na základě získaných zkušeností a dotazů od návštěvníků. Například při výkladu o koněšpřežce z Českých Budějovic do Lince, průvodce mluvil o tom, že realizaci jeho severní části byl pověřen František Antonín Gerstner. Host z New Orleans v USA se zeptal, jestli to může být jen shoda jmen, že nějaký Gerstner postavil v jeho městě první tramvajovou dráhu. Pro průvodce to byla nová informace a impuls dohledat informace o Gerstnerově cestě po Spojených státech. Nejistil sice, že by vybudoval tramvajovou dráhu v New Orleans, ale že procestoval celé Státy a zmapoval tamní železnici tak podrobně, jak to před ním nikdo neudělal. Zapsal se tak do dějin americké železnice jako autor základní publikace. Toto osobní propojení koněšpřežky s americkými železnicemi obohatilo průvodcův výklad a učinilo jej mnohem zajímavější pro další návštěvníky z USA.

Určitou nevýhodou z pohledu návštěvníků může být fakt, že prohlídky s průvodcem nebývají k dispozici v libovolný čas. Zájemci se musí někdy i hlásit předem, zaplatit a počítat s tím, že půjdou s dalšími lidmi, které neznají. Průvodcovská činnost se také neobejde bez dobrého řízení. To začíná už ve fázi výběru průvodců, pokračuje jejich důkladným proškolením a průběžným sledováním kvality jejich práce.

Není průvodce jako průvodce

Práce průvodce může mít řadu forem. Tou nejběžnější je exkurze s výkladem. Umožňuje navštívit odlehlá nebo hůře dostupná místa a navštívit lokality, kde lidé pracují nebo žijí (palírny, řemeslné dílny, vinařství, sklárny atd.), návštěvníci jsou „pod kontrolou“. Zejména na historických lokalitách a v dobových expozicích se využívá kostýmovaný průvodce. Schopný průvodce už svým vzhledem nabízí silný vizuální zážitek, dokáže vytvořit dobovou atmosféru a vtáhnout návštěvníky do děje. Tento způsob práce průvodce je náročný na přípravu a herecký talent, průvodce rovněž musí dát pozor na použití historických obrátů a jejich objasnění. Jinou formou, která je založena na tom, že průvodce skupinu na určitém místě přivítá a podá jí základní informace je styl „přivítej a jdi“. Dává možnost jak větší skupinu zorientovat na rozsáhlejší území a usměrnit její pohyb nebo jak ji třeba provést malou expozicí. Neumožňuje ale navázat dialog s návštěvníky, který je předpokladem hlubšího zážitku. V místech, kde se pohybuje větší množství individuálních návštěvníků se zase využívá tzv. toulavý průvodce, který se volně

pohybuje např. po přírodních lokalitě nebo muzeu a podle zájmu návštěvníků odpovídá na dotazy nebo poskytuje výklad. Výhodou je možnost navázat neformální kontakt s návštěvníky na místě, kde se mohou zeptat přesně na to, co je zajímavé. Toulavý průvodce musí být pochopitelně dostatečně zkušený a vyzbrojený znalostmi, aby dokázal reagovat. Někdy se v malých expozicích používá kombinace dvou stylů. Pokud je expozice hodně členitá, takže skupinu nelze pohodlně shromáždit, může podat úvodní informaci ve vstupní hale, zorientovat návštěvníky a poté fungovat jako toulavý průvodce, který jednotlivým skupinám podává výklad ke konkrétním exponátům.

Do oblasti tzv. osobní interpretace, kam patří průvodcovská činnost, spadají rovněž komentované živé ukázky zvyků a řemesel. Jejich předností je možné osobní zapojení návštěvníků, pro které taková zkušenost může být velmi silný zážitek. Živé ukázky jsou podobně jako rekonstrukce historických událostí nebo dny otevřených dveří náročné na přípravu. Rekonstrukce historických událostí dokáží publikum přenést v myšlenkách a pocitech do jiné doby a velmi věrně jim přiblížit její atmosféru podobně jako dobrý film nebo divadelní představení. Velmi oblíbené bývají rovněž dny otevřených dveří, protože nabízejí jistou exkluzivitu a jedinečnou možnost podívat se do míst, která nejsou běžně přístupná.

Klíčem k úspěchu dobrého průvodce je důkladná příprava, jasné hlavní sdělení, nadšení a schopnost komunikovat. Průvodce, který si jen nastudoval výklad, se může snadno dostat do potíží při odpovídání otázek návštěvníků. Zapálení pro věc a touha podělit se o kouzlo navštíveného místa s hosty je důležitou přidanou hodnotou dobrého průvodce. Pokud průvodce nedá do výkladu kus sebe a svého nadšení, nemůže očekávat, že budou nadšení jeho hosté.

Panely

Panely zejména v posledních letech přibývají velmi rychlým tempem. Relativně snadno se navrhnou a vyrábějí, jsou poměrně levné, odolné a dají se rychle nahradit. Nevyžadují vysoké náklady na provoz a fungují neustále. Na druhou stranu pokud jsou nevhodně umístěny, mohou překážet, je na nich znát vliv povětrnosti a vandalů. Poškozený či omšelý panel je horší než žádný panel, proto je třeba počítat s údržbou a obměnou.

Existují čtyři typy panelů – orientační, regulační, informační a interpretační. Každý má specifickou funkci a odpovídající formu. Orientační panely mají návštěvníky zorientovat v určitém prostoru. K tomu často využívají mapy a plány s popisem. Tyto panely také hosty vítají a ukazují jim, kde se nacházejí, co mohou vidět a kam lze pokračovat dál. Dobrý orientační panel musí být na správném místě, musí být na první pohled přehledný a srozumitelný. Regulační panely informují o pravidlech pohybu a chování v místě. I když by měly být jednoznačné a pochopitelné, je dobré vyhnout se slovům jako zákaz, není dovoleno apod. Jde spíše o to vzbudit u návštěvníka pocit spoluzodpovědnosti a přesvědčit jej o smysluplnosti omezení a jejich důvodech. Informační panely upozorňují na různá nebezpečí nebo propagují programy, zvou na akce apod. Informace musejí podávat stručně, jasně, jednoznačně, přehledně a musí být aktuální. Cílem interpretačních panelů je odhalovat hlavní sdělení. Na rozdíl od ostatních typů může interpretační panel především klást otázky.

Co musí dobrý panel splňovat?

- Nesmí nudit – nudný panel interpretuje špatně. Svým obsahem a formou musí provokovat zájem a zvědavost návštěvníků.

- Komunikuje stručně a jasně – 150, maximálně 200 slov na panel úplně stačí. Většina lidí více stejně nepřečte. Naopak, většina přečte podstatně méně, proto klíčové sdělení zdůrazněte, aby je návštěvníci nemohli přehlédnout.
- Titulky a mezititulky – o tom, jestli se návštěvník u panelu zastaví a pustí do čtení spolurozhoduje titulek, který proto musí být provokativní a shrnovat hlavní sdělení. Lidé zpravidla panely nečtou jako knihu, ale „skenují“ je a hledají záchytné body. Takovým bodem může být mezititulek. Titulky spolu s mezititulky by návštěvníkovi měly sdělit to podstatné z panelu.
- Hezky česky – a pokud možno beze slov, která je nutné vysvětlovat. Používejte úplně obyčejná slova, jako byste s člověkem mluvili.
- Pište čitelně – tedy tak, aby váš text snadno přečetl i člověk s brýlemi. Vhodná velikost písma se uvádí 30 bodů (výška cca 8 mm, text je potřeba členit do bloků přibližně o 50 slovech.
- Uvádějte jen to podstatné – zvažte, jestli každé slovo, které používáte, nese význam. Pokud ne, škrtněte je a buďte co nejstručnější.
- Raději věci ukazujte než popisujte – dobrý obrázek je lepší než text. Ilustracemi ukažte věci, které nejsou vidět vůbec, na první pohled nebo které se změnilly a vypadají jinak.
- Mluvte k návštěvníkům osobně – ptejte se jich, oslovujte je, nechejte je přemýšlet, buďte přirození, přátelští.
- Zapojte návštěvníky – navrhněte jim, co mohou udělat cestou k příštímu panelu, o čem mohou přemýšlet doma, kde se mohou dozvědět další zajímavé informace.
- Mluvte v činném, ne trpném rodu – zní to mnohem neformálněji a přirozeněji.
- Mluvte o lidech – protože lidi zajímají v první řadě příběhy jiných lidí. Přemýšlejte, jaký mají jevy a věci, které popisujete, vztah ke každodennímu životu lidí a zejména k životní zkušenosti návštěvníků.
- Nebojte se být nekonvenční – zajímavě, neobvykle vyřešený panel přitahuje pozornost sám o sobě. Originálnost ale nesmí být samoúčelná, má smysl jen taková, která je zároveň funkční a je v souladu s hlavním sdělením.
- Správný typ na správném místě – kolmý nebo pultový? Je-li to možné, využijte zdi, ploty, kameny a nikdy nedávejte panely tam, kde brání ve výhledu a obtěžují.
- Dostupné každý den – zpříjemněte čtení panelu i tím, že čtenáři nebudou muset stát v louži. Většina se takovému panelu vyhne.

Publikace

Letáčky a brožurky patří k nejpoužívanějším prostředkům interpretace. Mohou fungovat samy o sobě, nebo jako doplněk či součást jiného typu interpretace, například expozice. K přednostem publikací patří to, že mohou poskytnout informace ještě před vlastní návštěvou a usměrnit tak očekávání návštěvníků. Mohou fungovat tam, kde by jiné formy interpretace obtěžovaly, například místo panelů na vyhlídce nebo mluveného výkladu na pietním místě. Dávají

návštěvníkovi možnost objevovat lokalitu vlastním tempem a zvolit si míru podrobností, která jej zajímá. Jsou dostupné i pro cizojazyčné návštěvníky. Mohou posloužit jako trvalý suvenýr a informace si návštěvník může odnést s sebou domů. Lze je prodávat a mohou přinášet příjem. Nemusí být nákladné na výrobu, lze je aktualizovat (jednoduché letáky).

Na druhou stranu návštěvník, který se soustředí na četbu brožurky, se hůře zapojí do diskuse. Mnoho lidí nerado čte, mnoho lidí číst neumí nebo nemůže. Tiskoviny vyrobené ve větším nákladu mohou zastarat, mohou být nákladné na výrobu, neobejdou se bez vhodné distribuce.

Při jejich tvorbě platí obecné principy interpretace. Musíme si tedy ujasnit cíl, publikum, promyslet způsob distribuce, náklad. Od toho se odvine, jestli postačí jednoduchý jednobarevný letáček A4 množený na kopírce a v případě potřeby snadno upravitelný, nebo se pustíte do mnohem náročnější výroby obrazové publikace. Nicméně i když budete chtít vyrobit jednoduchý letáček, vyplatí se požádat o spolupráci zkušeného grafika a fotografa. Pamatujte, že každá tiskovina je současně i vaší vizitkou a vizitkou vaší expozice. Pokud bude mít návštěvník pocit, že jste publikaci odbyli a nedali jste si s ní práci, sníží to kredit váš i expozice.

Multimédia

Pod tímto velmi širokým pojmem zahrnujeme všechno od audiovizuálních programů, přes počítačové simulace, webové stránky až po QR kódy. Jejich předností je možnost prezentovat mnoho informací atraktivní formou – v případě interaktivních prostředků pak do té míry podrobnosti, kterou si návštěvníci sami zvolí. Multimédia umožňují zrychlovat či zpomalovat procesy, které jsou jinak v reálném čase těžko zachytitelné. Informace mohou podávat ve standardně vysoké kvalitě a mnoha jazykových mutacích.

K jejich nevýhodám patří investiční a provozní náročnost, poruchovost, rychlé zastarávání a paradoxně i jejich atraktivita. Snadno se totiž může stát, že je tvůrce interpretace uchvácen technickými možnostmi daného prostředku a zapomíná na to, že by prostředek měl především sloužit k efektivnímu předání hlavního sdělení. Vzhledem k jejich náročnosti tady platí snad ještě více než u jiných prostředků interpretace, že jejich použití musí být velmi promyšlené a důkladně předem otestované. To vše vyžaduje dostatek peněz a času, s čímž je potřeba počítat.

K nejčastěji využívaným multimédiím patří videoprojekce a počítačové programy.

Počítače

Významným úskalím využití počítačů je skutečnost, že jsou vhodné pro jednotlivce a malé skupiny, ale ne pro více lidí. Oslovují především mladou generaci, kdežto starší lidé se k počítačům staví spíše zdrženlivě. Je tedy potřeba zvážit, jestli není vhodnější prezentovat méně informací a zvolit takový způsob prezentace, který bude přístupnější většímu okruhu návštěvníků.

Videoprojekce

Naopak videoprojekce mohou zhlédnout velké skupiny a návštěvníci jsou často rádi, že si mohou sednout a vychutnat si show. Optimální délka se uvádí 2-5 minut, pokud návštěvníci stojí a do 10 minut, pokud si mohou sednout. Dobře zpracované video může nabízet živé a detailní efekty a vzbudit emocionální odezvu – stejně jako kvalitní film. Při plánování expozice je samozřejmě potřeba pro tento účel počítat se sálem, nebo promítacím koutem. Dobrý systém ozvučení je nezbytností.

Multimédia svou podstatou přitahují velkou pozornost. Proto by měla být použita pro prezentaci nejdůležitějších sdělení a mělo by jich být používáno s mírou. Hrozí u nich totiž informační přetížení. Zážitek z expozice, kde na pár čtverečních metrech běží několik videoprojekcí a mísí se několik slovních a hudebních doprovodů je po chvíli dosti vyčerpávající. S multimédií je tedy potřeba pracovat jako s kořením, které může dodat naší interpretaci potřebnou chuť. Když se to ale přežene, hrozí, že vznikne nestravitelný pokrm.

Příklady dobré praxe v interpretaci místního dědictví

Naučná stezka Lapkové z Drakova

Úvod

Naučná stezka vznikla v roce 2007 s využitím metodiky interpretace místního dědictví. Stezka je dlouhá 12 km a má 10 zastavení. Jejím iniciátorem a hlavním tvůrcem bylo občanské sdružení Actaea, společnost pro přírodu a krajinu. Do plánování a realizace stezky se podařilo zapojit řadu partnerů: Spolek Přátelé Vrbenska, LČR, a.s., Lesní správy Jeseník, Karlovice a Město Albrechtice, Správu CHKO Jeseníky, Příznivce kamenických a sochařských děl na Jesenicku, Spolek pro rozvoj Rejvízu a Klub přátel Zlaté Hory. Výsledkem je vydařená naučná stezka mezi Vrbnem pod Pradědem a Rejvízem.

Cíl

Cílem projektu bylo **přiblížit návštěvníkům přírodní a kulturní hodnoty území a** spoluvytvářet jejich vztah k přírodě, krajině a bohaté historii celé oblasti. Spolu s dalšími aktivitami, jako je červencová Lesní slavnost Lapků z Drakova, si stezka klade za dlouhodobý cíl **záchranu jedinečné památky, Lorenzovy-Vavřincovy dřevouhelné pece**. Díky tomuto úsilí už proběhla první fáze záchranných opatření, kdy byl ze zdiva odstraněn nálet a plachtou bylo zabráněno dalšímu zatékání vody od památky.

Lokalita a předmět interpretace

Předmětem interpretace bylo údolí Černé Opravy a jeho vybrané zajímavosti.

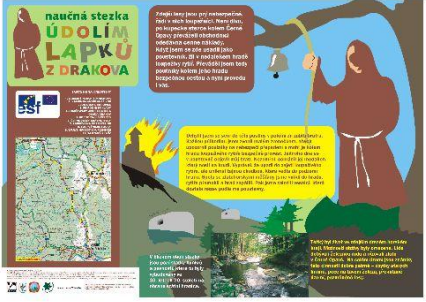

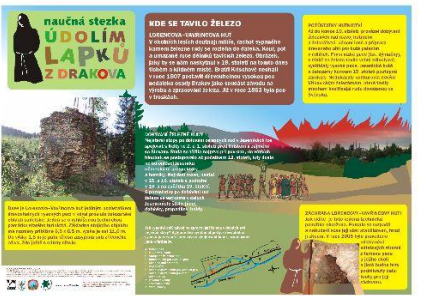
Podél Černé Opravy vedla stará obchodní stezka spojující Olomouc s Vratislaví. V údolí se rýžovalo zlato, těžila a zpracovávala železná ruda, vyrábělo sklo, pálilo vápno a dřevěné uhlí. Nachází se tady několik zřícenin hradů, pozůstatky starých mlýnů, hamrů, pil, vysokých pecí, ale také bunkry pohraničního opevnění. Území je cenné rovněž díky řadě přírodních zajímavostí, jako jsou kamenná moře, staleté buky nebo největší horské rašeliniště na Moravě a ve Slezsku. S údolím je spojena celá řada zajímavých příběhů a pověstí.

Hlavní sdělení

Hlavní sdělení stezky nebylo definované předem, ale z obsahu jednotlivých panelů, viz tabulka níže, vyplývá: **Údolí Černé Opravy bohaté na přírodní poklady přitahovalo po staletí člověka, stopy jehož činnosti jsou zde dodnes na mnoha místech patrné**. Nebo by se to dalo říct i jinak – **Množství stop činnosti člověka v údolí Černé Opravy svědčí o bohatství přírody, které zde objevil**.

Takto pojaté hlavní sdělení je dosti obecné a šlo by použít na řadu jiných vlastivědně zaměřených naučných stezek. Pro úspěch interpretace a lepší zapamatovatelnost hlavního sdělení by bylo vhodnější najít takové téma, které je pro dané území skutečně výjimečné a jedinečné nebo nabízí netradiční úhel pohledu.

Hlavní sdělení stezky rozvíjejí témata na 10 panelech:

<p>Tajemný mnich z Mnichova</p> <p>Podle pověsti založil osadu Mnichov poustevník, který převáděl poutníkem kolem nebezpečného hradu Drakov.</p>	
<p>Kamenná moře aneb kde jsou doma borovice</p> <p>Borovice lesní, která v Jeseníkách příliš neroste, je jednou z mála dřevin, která prospívá v nehostinném suchém prostředí kamenných moří.</p>	
<p>Přírodní poklady</p> <p>K přírodním pokladům území patří nejenom zlatá a železná ruda, ale také staleté buky a vzácný střívlík hrbolatý, chráněný v celé Evropě.</p>	
<p>Dračí spáry aneb celnice a osada Drakov</p> <p>Předchůdkyní dnešní osady Drakov byla stejnojmenná celní stanice strážící starobylou kupeckou stezku údolím.</p>	
<p>Kde se tavilo železo</p> <p>Lorenzova-Vavřincova huť je dnes poslední dřevouhelnou pecí v kdysi proslulé železářské oblasti Sudety a bez pomoci hrozí její zničení</p>	

<p>Černé vlasy krásné Pavly</p> <p>Koryto Černé Opavy, která podle pověsti nese jméno po krásné Pavle, po staletí utvářely povodně i rýžování zlata.</p>	
<p>Lapkové na Kobrštejně</p> <p>Gotický hrad Kobrštejn, na kterém v 17. století sídlili loupeživí rytíři, patřil k systému kontrolních a strážních bodů a celních stanic na zemské stezce mezi Zlatými Horami a Vrbnem.</p>	
<p>Loupežnické louky</p> <p>Německý název Rejvízu Reibwiesen – Loupežnické louky – připomíná řádění lapků z Kobrštejna na zdejších loukách.</p>	
<p>Tmavé hvozdy loupežnické</p> <p>Tmavé smrkové lesy, ve kterých číhali lapkové, byly uměle vysazeny, aby nahradily pomaleji rostoucí buky vytěžené kvůli výrobě dřevěného uhlí pro nedaleké hutě.</p>	
<p>Tajemný Rejvív</p> <p>Rejvív, největší vrchovištní rašelinště na Moravě a ve Slezsku, je výsledkem spolupůsobení příhodného podloží, vysokých srážek a nízké průměrné teploty.</p>	

Cílové skupiny

Naučná stezka vznikla v místě oblíbené turistické trasy. Hlavní cílovou skupinou jejich uživatelů proto tvoří stávající návštěvníci této části Jeseníků z řad cykloturistů a pěších turistů. Takto definované cílové skupiny jsou velmi široké a pro dobré zacílení interpretace nepostačují. O pěších turistech lze obecně říct, že se pohybují pomaleji, zpravidla jsou více zaměřeni na poznání a přivítali by o něco hlubší a podrobnější informace než sportovně ladění cykloturisté. Ti zastávkám většinou nevěnují tolik času a ocení stručné informace. Tato obecná tvrzení je ale nezbytné co nejvíce upřesnit na základě místních zkušeností, aby bylo jasné, jestli formu i obsah interpretace spíše přizpůsobit potřebám rodin s dětmi, seniorů, nebo lidí s vyhraněným zájmem o přírodu – bez ohledu na způsob jejich pohybu.

Obsah a styl panelů

Hodnocení se zaměří na panely u zastavení č. 5. Lorenzova-Vavřincova huť „Kde se tavilo železo“ a č. 6 „Černé vlasy krásné Pavly“.

Zastavení č. 5. Lorenzova-Vavřincova huť „Kde se tavilo železo“

naučná stezka
ÚDOLÍM
LAPKŮ
Z DRAKOV

KDE SE TAVILO ŽELEZO

LORENZOVA-VAVŘINCOVA HUŤ
V okolních lesích doutnají mlíře, rachot sypaného kameni železné rudy se rozléhá do daleka. Kouř, pot a umazané ruce dělníků tavicích železo. Obrázek, jaký by se nám naskytl v 19. století na tomto dnes tichém a klidném místě. Bratři Krišchové nechali v roce 1807 postavit dřevouhelnou vysokou pec nedaleko osady Drakov jako součást závodu na výrobu a zpracování železa. Již v roce 1853 byla pec v troskách.

POZŮSTATKY HUTNICTVÍ
Až do konce 19. století provázal dobývání železných rud rozvoj hutnictví a železářství, kácení lesů a příprava dřevěného uhlí pro hutě pálením v mlířích. První nízké pece (tzv. dýmačky), v nichž se železo tavilo velmi zdlouhavě, vystřídaly vysoké pece. Jesenícké hutě a železářny koncem 19. století postupně zanikaly. Nedokázaly konkurovat novým Vítkovickým železárnám, které tavily mnohem kvalitnější rudu dováženou ze Švédska.

DOBYVÁNÍ ŽELEZNÉ RUDY
Nejstarší stopy po dolování železných rud v Jeseníkách lze spojit s Kelty ve 2. a 1. století před Kristem a zejména se Slovany. Ruda se těžila nejprve při povrchu, do větších hloubek se postupovalo až počátkem 12. století, kdy došlo ke kolonizaci Jeseníků německými přepraktory a horníky. Největší rozvoj nastal v 15. a 16. století a podruhé v 18. a na začátku 19. století. S pozůstatky po dobytí rud železa se setkáme v celých Jeseníkách: štoly, jámy, dobývky, propadliny, haldy.

ZÁCHRANA LORENZOVOU-VAVŘINCOVY HUTI
Jak vidíte, je tato vzácná technická památka ohrožena. Pomalu se rozpadá a nebude-li včas její stav stabilizován, hrozí jí zřícení. V roce 2005 bylo provedeno odstranění náletových stromů z terénu pece a jejího okolí a již teď budou brzy podniknuty další kroky pro její záchranu.

Dnes je Lorenzova-Vavřincova huť jedním pozůstatkem dřevouhelných vysokých pecí v kdysi proslulé železářské oblasti sudetské. Jedná se o vyhlášenou technickou památku starého hutnictví. Základna stojícího objektu má rozměry přibližně 6,5 x 6,5 m, výška je asi 11,0 m. Do výšky 1,5 m je pata tělesa zasypána suti zříceného zdíva. Zde ještě s nálety dřevin.

Jak vypadal celý závod na zpracování železa v dobách své největší slávy? Byly zde dva výrobní objekty: dřevouhelná vysoká pec zvaná Lorenzova a zkušovací hamr, označovaný jako Kristiánův.

- A - vysoká pec
- B - dohledovací hamr
- C - vstup na dělnickou nulu
- D - kůlna na uhlí pro vysokou pec
- E - kůlna na uhlí pro hamr
- F - ocelový díln
- G - ošklivá dřeva a uhlí pro vysokou pec
- H - ošklivá dřeva a uhlí pro hamr
- J - ošklivá nula
- K - státní jízdárny
- L - pracovní plocha
- N - vodní plochy

Projekt byl financován z veřejných prostředků Ministerstva kultury ČR a z prostředků Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR.

Opolčany 2. únor 2012

Zastavení č. 6 „Černé vlasy krásné Pavly“

naučná stezka
ÚDOLÍM
LAPKŮ
Z DRAKOVA

ČERNÉ VLASY KRÁSNÉ PAVLY
ČERNÁ OPAVA
Pověst vypráví, že v řece se odráží černá barva vlasů krásné Pavly, která žila v tomto kraji za dávných časů na hradě svého otce. Pavla byla odvážná, silná a krásná. Odmítala však všechny nápadníky. Cizinci, kteří ji chtěli unést, zapálili hrad jejího otce. Pavla uprchla, ale brzy ji dohonili a obklíčili. dívka tedy skočila do řeky. Černé Pavly vlasy plavaly v proudu a všechna voda od nich ztmavěla, zčernala. A vždy, když po deštích řeka ztmavěla, vzpomínali lidé na statečnou Pavlu, vzpomínali a oplakávali ji. Na její paměť říčce dodnes říkáme Černá Opava.

Černá Opava je syčena vodou z více pramenů. K těm větším patří pramen pod Orlikem (1204 m) a pod Bleskovcem (871 m). Přítok z tohoto pramene protéká mezi oběma jezírky vrchoviště na Rejvizu. Tmavá barva vody je způsobena organickými látkami, které vznikají při rozkladu rašeliníků na rejvizském vrchovišti. Řeka uhání dál, vstříc svým sestřím Střední a Bílé Opavě, se kterými se stéká ve Vrbně pod Prádemem.

PŘIROZENÉ TOKY
Přirozených vodních toků zůstalo po povodních roku 1997 v Jeseníkách velice málo. Patří k nim právě i dobře zachovalý úsek Černé Opavy nad Vrbnem pod Prádemem. Řeka se zde nerušeně vině tmavým smrkovým lesem a zachovává si své přirozené koryto, téměř bez lidských zásahů. Větvi se do ramen a vytváří říční ostrovy a lavičky z naplaveného štěrku. Její břehy zpevňuje doprovodná lesní vegetace. V říčním korytě zůstává naplavené dřevo.

ZLATONOSNÁ ŘEKA
Zkřehlé ruce zlatokopů se znovu a znovu noří do studené vody Černé Opavy, snad dnes nebo nejspíše již ztracené. Řyžovací pánev již nestačí, účinnější jsou rýžovací splavy. Delší příkno s příčnými zářezy, ve kterých se hromadí těžké minerály se zlatem. Celé údolí protkaly vodní kanály, ze sníženého dna vystupují velké haldy hrubého, přerýžovaného materiálu. Četná rýžoviště se táhnou od Starého Rejvizu, přes Vrbno pod Prádemem, Karlovice, Pocheň, Šírokou Nivu, Škrbovice až ke Kunovu. Nejvýše položená rýžoviště jsou zachována v sedle mezi Rejvizem a Horním Údolím.

POVODNĚ
Přirozené toky jsou čas od času modelovány povodněmi, které jsou nedílnou součástí přírodních dění. Představují významný krajinnotvorný činitel, který se v různé intenzitě opakuje a vytváří hluboká horská údolí a plochá dna údolí podhorských - nivy. Povodně jsou důsledkem mimořádné povětrnostní situace, kdy v krátkém období spadne velké množství srážek. Velká voda unáší z hor značné množství půdy a štěrku, který je postupně ukládán v nivách toků v podhůří.

Srozumitelnost

Častou bolestí panelů naučných stezek bývá, že je píše „odborníci pro odborníky“, ale ne pro běžné návštěvníky. Panely této stezky nabízí řadu dobrých příkladů toho, jak psát interpretační text srozumitelně a zajímavě.

Na panelu č. 5 Kde se tavilo železo najde návštěvník tento úvodní text: „*V okolních lesích doutnají milíře, rachot sypaného kamení železné rudy se rozléhá do daleka. Kouř, pot a umazané ruce dělníků tavících železo. Obrázek, jaký by se nám naskytl v 19. století na tomto dnes tichém a klidném místě.*“ V prvních větách autor pěkně vytváří atmosféru a přenáší čtenáře v myšlenkách do minulosti. Plně v souladu s hlavními zásadami interpretace (provokovat – vytvářet vztah – odhalovat) se mu daří probouzet představy a vytvářet vztah. Čtenář se ocitá v jiné době, představuje si, že vidí a cítí kouř a slyší lomoz kolem železárny.

Text dále pokračuje: „*Bratři Krischové nechali v roce 1807 postavit dřevouhelnou vysokou pec nedaleko osady Drakov jako součást závodu na výrobu a zpracování železa. Již v roce 1853 byla pec v troskách.*“ V tomto textu bohužel chybí prvek odhalení, překvapení. Čtenář se pouze dozví faktografické informace kdy a kým byla pec postavena a kdy zanikla.

Práce s hlavním sdělením

Jedním ze základních znaků dobré interpretace je, že sleduje vybrané téma, která postupně rozvíjí a dokresluje, takže návštěvník získá přehledný a ucelený obrázek o předmětu interpretace. U panelů se hlavní sdělení má prezentovat hned v úvodním textu, který čte nejvíce uživatelů.

Pokud zůstaneme u panelu č. 5 Kde se tavilo železo, pak téma úvodního textu lze shrnout: *Bratři Krischové nechali poblíž Drakova v roce 1807 postavit první dřevouhelnou vysokou pec, která byla už v roce 1853 rozbořená.* Tato faktografická informace ale pravděpodobně neměla být tím hlavním, co si měl návštěvník lokality zapamatovat a ani další texty toto téma přímo neilustrují.

Vzhledem k dalším aktivitám kolem záchranu Lorenzovy-Vavřincovy hutě i ostatním textům by bylo vhodnější jiné hlavní sdělení: *Vzácná památka Lorenzova-Vavřincova huť je poslední dřevouhelnou pecí v kdysi proslulé železářské oblasti Sudety a bez pomoci hrozí její zničení.*

Přehledně to znázorňuje tabulka:

	Stávající stav	Návrh
Hlavní téma	Bratři Krischové nechali poblíž Drakova v roce 1807 postavit první dřevouhelnou vysokou pec, která byla už v roce 1853 rozbořená	Vzácná památka Lorenzova-Vavřincova huť je poslední dřevouhelnou pecí v kdysi proslulé železářské oblasti Sudety a bez pomoci hrozí její zničení.
Podtémata	V oblasti Sudet se železná ruda dobývala od dob Keltů až po 19. století a stopy této činnosti jsou v terénu dosud dobře patrné.	V oblasti Sudet se železná ruda dobývala od dob Keltů až po 19. století a stopy této činnosti jsou v terénu dosud dobře patrné.
	Technologie zpracování železa se vyvíjela a v Sudetech dosáhla vrcholu v podobě dřevouhelných vysokých pecí.	Technologie zpracování železa se vyvíjela a v Sudetech dosáhla vrcholu v podobě dřevouhelných vysokých pecí.
	Zánik železářství v Sudetech přivedla konkurence Vítkovických železáren, zpracovávajících černé uhlí a kvalitní rudu ze Švédska.	Zánik železářství v Sudetech přivedla konkurence Vítkovických železáren, zpracovávajících černé uhlí a kvalitní rudu ze Švédska.
	Lorenzova-Vavřincova huť je posledním pozůstatkem dřevouhelných pecí v kdysi proslulé železářské oblasti Sudety.	Na záchranu Lorenzovy-Vavřincovy hutě je potřeba podniknout konkrétní kroky.
	Stav této technické památky je kritický a bez pomoci jí hrozí zánik.	

U panelu č. 6 Černé vlasy krásné Pavly je podle obsahu úvodního textu hlavní sdělení: *Pověst o černých vlasech krásné Pavly vysvětluje původ názvu řeky.* Tomu ale neodpovídají ostatní texty,

kteře mají hlavní sdělení ilustrovat. Jim by více odpovídalo jiné hlavní sdělení: *Tok Černé Opavy, která podle pověsti nese jméno po krásné Pavle, po staletí utvářely povodně i rýžování zlata.*

Přehledně to znázorňuje tabulka:

	Stávající stav	Návrh
Hlavní téma	Pověst o černých vlasech krásné Pavly vysvětluje původ názvu řeky.	Tok Černé Opavy, která podle pověsti nese jméno po krásné Pavle, po staletí utvářely povodně i rýžování zlata.
Podtémata	Úsek řeky nad Vrbnem je jednou z mála ukázek přirozeného vodního toku v Jeseníkách.	Úsek řeky nad Vrbnem je jednou z mála ukázek přirozeného vodního toku v Jeseníkách.
	Přirozené toky jsou čas od času modelovány povodněmi, které jsou nedílnou součástí přírodního dění.	Přirozené toky jsou čas od času modelovány povodněmi, které jsou nedílnou součástí přírodního dění.
	Černá Opava je zlatonosná řeka a pozůstatky po rýžování jsou dodnes patrné v celém údolí.	Černá Opava je zlatonosná řeka a pozůstatky po rýžování jsou dodnes patrné v celém údolí.
	Černá Opava, jejíž tmavé zbarvení je způsobeno blízkostí vrchoviště na Revízu u jednoho z jejích pramenů, pokračuje po soutoku se Střední a Bílou Opavou dále jako řeka Opava.	Černá Opava má více pramenů a po soutoku se Střední a Bílou Opavou ve Vrbně pokračuje dále jako řeka Opava. Tmavé zbarvení vody způsobené vodou z rašeliníšť vysvětlovala stará legenda o krásné černovlasé Pavle, která se v řece utopila, aby uchránila svou čest.

Schopnost zaujmout

Zvědavost budí už název „*Naučná stezka údolím lapků z Drakova*“ i názvy jednotlivých zastavení, například *Tajemný mnich z Mnichova*, *Dračí spáry aneb celnice a osada Drakov*, *Černé vlasy krásné Pavly*, *Temné hvozdy loupežnické* či *Tajemný Revíz*. Upoutá rovněž neobvyklý grafický styl kombinující fotografie a počítačovou grafiku.

Vztah k čtenáři

Pěkný příklad navázání vztahu mezi čtenářem a lokalitou nabízí úvod textu o rýžování zlata na panelu č. 6 Černé vlasy krásné Pavly: „*Zkřehlé ruce zlatokopů se znovu a znovu noří do studené vody Černé Opavy, snad dnes nebo nejpozději zítra vytáhnou z řeky velký zlatý valoun a nastanou jim lepší časy.*“ Čtenář se dokáže vcítit do pocitů zlatokopů prosívající zlatonosné písky a netrpělivě očekávající svůj šťastný den.

Odhalení

V textech se s prvkem odhalení pracuje velmi často. Návštěvníci se dozvědí například původ názvu osady Mnichov, řeky Černá Opava, lokality Rejvíz, důvod vzniku plazivé formy smrku nebo rašeliniště. Příklad najdeme také v úvodním textu panelu č. 6 Černé vlasy krásné Pavly: „...Rýžovací pánev již nestačí, účinnější jsou rýžovací splavy. Delší prkno s příčnými zářezy, ve kterých se hromadí těžké minerály se zlatem. Celé údolí protkaly vodní kanály, ze sníženého dna vystupují velké haldy hrubého přerýžovaného materiálu.“ Dále v textu následuje výčet lokalit, který je ale pro běžného návštěvníka nadbytečný. Nezapamatuje si jej a nijak jej neobohatí. Tady skutečně platí, že méně bývá více a podrobné výčty se hodí do mapy nebo brožurky.

Grafické řešení

Stezka přitahuje pozornost návštěvníků svým netradičním vizuálním pojetím, které kombinuje fotografie, autorské kresby a počítačovou grafiku do jednoho celku. Velká fotografie představuje hlavní předmět zájmu a na ni bezprostředně navazuje ilustrace dotvářející scénu. Důležitým jednotlivým prvkem je vedle pestrobarevného loga také silueta mnicha – průvodce, která je společná všem tabulím. Panely jsou graficky výrazné a na první pohled nezaměnitelné.

Fotografie a ilustrace by měly zobrazovat něco podstatného, co v terénu není zřetelné, není vidět nebo se změnilo. V případě panelu č. 5 Kde se tavilo železo je hlavní fotografie snímek Lorenzovy-Vavřincovy huti, u níž tabule stojí. Výběr patrně souvisí se skutečností, že památka byla v rámci své záchrany částečně zakryta plachtou. Otázkou ale je, jestli by nebyl vhodnější historický snímek nebo kresba zachycující to, co v terénu už není vidět, tedy jak vypadala pec a její okolí v době provozu.

U bloků textu je patrná hierarchičnost – hlavní text je na hnědém podkladu, větším písmem. Ostatní texty jsou vysazené menším písmem hnědě na žlutém podkladu nebo bíle na zeleném podkladu. Výběr barev je vždy citlivá otázka, ale zdá se, že větší množství výrazně žlutých ploch vizuálně příliš konkuruje hlavnímu „hnědému“ textu. Z hlediska poměru textové a grafické informace je dobře, že obrazová složka převažuje a hlavní fotografie s navazující ilustrací vytváří jasnou obrazovou dominantu jednotlivých panelů. Všechny tabule by ale snesly menší zatížení textem a texty by mohly být podstatně zkráceny. Doporučené množství 200 slov na panel rozdělených do 4-5 bloků po maximálně 50 slovech nespĺňuje ani jeden z panelů.

Závěr

Naučná stezka údolím lapků z Drakova je zdařilý příklad využití zásad interpretace místního dědictví:

- Vzbuzuje zájem svým zajímavým grafickým řešením, které spojuje ilustrace a fotografie. Pozornost poutá také svým názvem, názvy jednotlivých zastavení a postavou tajemného mnicha vyprávějícího místní legendy.
- Vytváří vztah tím, že texty vtahují návštěvníka do děje a odkazují na jeho osobní zážitky a zkušenosti.
- Odhalují zajímavé skutečnosti týkající se přírodního a kulturního dědictví v údolí Černé Opavy.

- Vede návštěvníky k zamyšlení nad tím, kolik pokladů po staletí nabízí zdejší příroda člověku a jakým způsobem se mění jejich využívání a jak lidé ovlivňují okolní prostředí.

Na panelech stezky by šlo důsledněji pracovat s hlavním sdělením a podtématy, texty by mohly být kratší, vždy by měly představovat zajímavosti, které se nacházejí v dané lokalitě a kvalita fotografií by mohla být vyrovnanější.

Graselova stezka

Úvod

Graselova stezka vznikla v roce 2003 z iniciativy občanského sdružení Slavonická renesanční společnost (SRS). Stezka měla původně 9 zastavení na 12 km mezi Slavonicemi a Českým Rudolcem a později byla prodloužena o dalších 7 km do Dolního Bolíkova. Trasa je vyznačena v terénu a křížuje několik značených tras Klubu českých turistů. Na stezce se nachází kromě úvodních panelů také čtyři panely popisující hlavní zajímavosti na trase.

Stezka byla jako jedna z prvních vytvořena s využitím metodiky interpretace místního dědictví. Měla stanovené cíle, definované cílové skupiny i hlavní téma.

Cíl

Cílem celkového projektu, jehož byla stezka jednou součástí, bylo „*posílit proces hledání historické kontinuity, zapomenutých příběhů a osudů lidí na Slavonicku, proměn krajiny a života v ní*“. Přesněji byly cíle projektu stanoveny v souladu s metodikou interpretace takto:

- Managementový cíl: dostat lidi i mimo historické centrum Slavonic, nabídnout program, aby déle zůstali, interpretovat zapomenuté památky
- Vzdělávací cíl: práce s mládeží – vést ji k poznání a ochraně místa, J.G.Grasel jako historická postava
- Emoční cíl: ukázat místním, jak je u nás krásně, že je potřeba si toho vážit a chránit to

Lokalita a předmět interpretace

Název celého projektu „Slavonice – kouzlo zapomenutého dědictví“ prozrazuje lokalitu a předmět interpretace. Slavonice leží na česko-rakouské hranici v bývalých Sudetech. Během 20. století město zažilo mnoho dramatických událostí od snah o připojení k Rakousku po 1. světové válce, přes vyhnání Němců a dosídlení novými obyvateli po 2. světové válce až po jeho faktické uzavření tzv. železnou oponou v dobách komunismu. Tyto zvraty poznamenaly osudy lidí i tvář města a okolní krajiny. Projekt se ale obrací k „zapomenutému dědictví“ a relativně klidnějším dobám, 18. a 19. století, kdy v kraji mimo jiné působil také loupežník Johan Georg Grassel. Právě tuto kontroverzní historickou postavu si tvůrci vybrali do názvu stezky a jako její jednotící prvek.

Hlavní sdělení

Dohoda na hlavním sdělení stezky, byla vzhledem k množství zapojených partnerů obtížná a výsledkem byla pouze formulace „Slavonice – kouzlo zapomenutého dědictví“. Ta však tématem z pohledu interpretace místního dědictví není. Říká o čem chce stezka vyprávět a jakým tónem, ale neříká, jakou myšlenku si po jejím absolvování má návštěvník odnést. Pokud lze soudit z

výsledných panelů stezky, je její hlavní sdělení: „*Slavonicko, kraj, ve kterém se pohyboval loupežník Grassel, skrývá mnoho zajímavých a půvabných míst, která stojí za to objevit.*“ Takto široce pojaté téma se hodí pro řadu regionů a není nijak výjimečné. Nicméně je v souladu s celkovým cílem i dílčími cíli projektu. Hlavní téma pak rozvíjejí dílčí témata na 4 panelech na trase:

Poutní kostel Božího Těla

Podle legendy byla první kaple na tomto místě postavena na památku zázraku, který se zde odehrál.

Poutní kostel Božího Těla

Jak praví pověst, koncem 13. století došlo k vyloupení slavonického farního kostela Nanebevzetí P. Marie. V těchto místech lupiči odhodili uloupenou hostii, symbol Božího Těla. Zjara roku 1280 zde mladý pastýř pásal ovce, když tu náhle z blízkého křoví vyšel jasný plamen. Přivolaný farář v ohni rozpoznal uloupenou sv. Hostii a slavnostně ji nesl průvodem zpět do farního kostela. U městské brány však hostie zmizela a opět se objevila zde ve křoví. Lidé se jí potíkrát marně snažili vrátit. Teprve když slíbili, že vystaví na kopci kapli, mohli sv. Hostii uložit ve farním kostele.

Původní kaple, dle výše citované pověsti, byla zasvěcena kultu Božího Těla - Corpori Christi, což bylo ve své době v Čechách cizotěle. Kaple byla vypálena hořkými pouti, co se jim nepodařilo dobytí Slavonice. Na spáleništi byl koncem 15. století vystavěn poutní kostel Božího Těla. Stavba byla pozdně gotická, švablotní, zaklenutá hvězdicovou klenbou a postupně rozšířena do dnešní podoby. Zajímavá je barevná mozaika sv. Kryštofa nesooucho na ramenu v protireformačním období mu byl vrácen původní název - Poutní kostel Božího Těla.

Lesní rybníky

Rybníky, které od 16. století sloužily k chovu ryb, jsou dnes domovem vzácných chráněných živočichů.

Lesní rybníky

Spuštěný, Malý boční, Dlouhý, Nadmateční, Mateční - to jsou některé z poetických názvů na kaskádě rybníčků, zbudovaných patrně již v 16. století k chovu ryb. Ryby byly tehdy nejen významným potravním jídlem místních obyvatel, ale též cenným obchodním artiklem, vyváženým slavonickými kupci až do Vídně.

Rybníky nejsou z dnešního pohledu vhodné k rekreačnímu koupání. Jsou domovem vzácných společenství chráněných žab, čolků a úlovek.

V blízkosti se nacházejí «Schillerovy kameny» a «Graselova sluj», ve které se podle pověsti ukrýval loupežník Johann Georg Grasel.

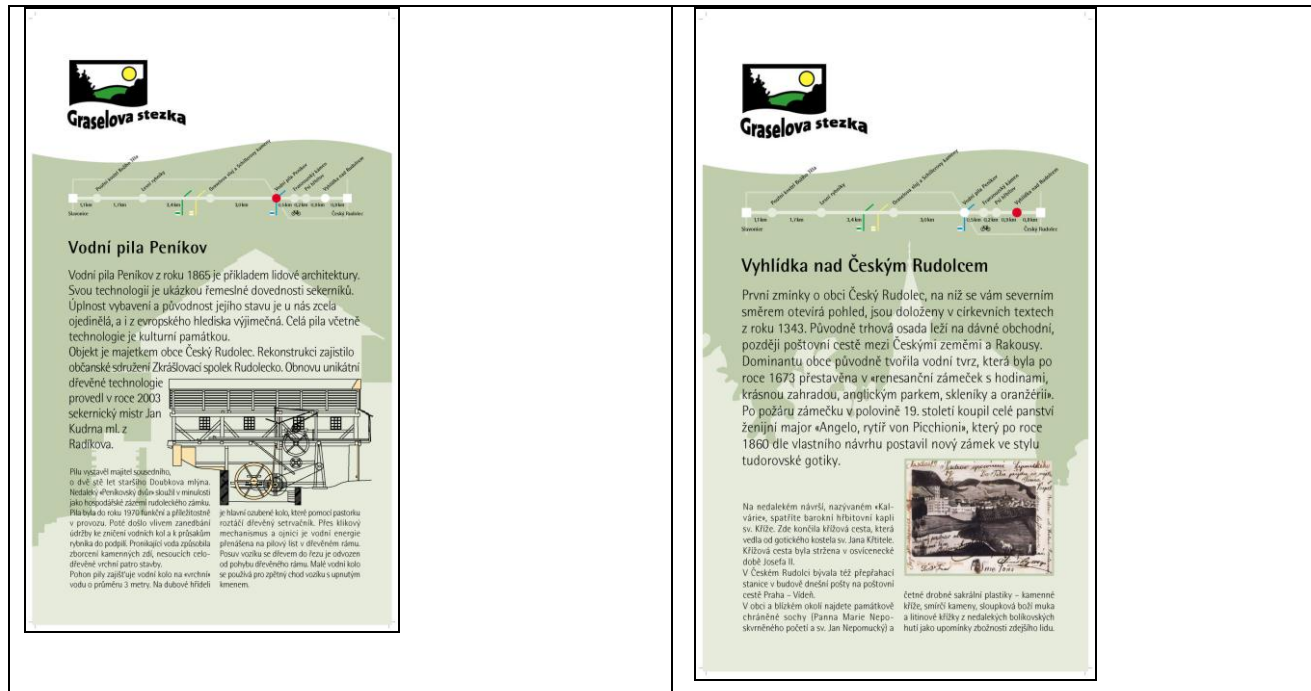
Původně jedlo-bukové pohraniční hvozdy byly na přelomu 18. a 19. století zcela zdemolovány sprámskými výrobci dřevěného uhlí a proutě. Tito saravany veselky pálením bukového dřeva v mlácích, za omezeného přístupu vzduchu, tzv. vsačích dřevnicích. V nedávných baňkovekých hutích byly používány k tavění železných rudy a ržobných sláminách jako topivo a přídavky. Byly nevhodné i pro výrobu černého střešního prachu. Po smycení původních lesů byly vysázeny současné monokulturní porosty s převahou smřky, borovice a modřiny.

Vodní pila Peníkov

Vodní pila z roku 1865 rekonstruovaná v roce 2003 je díky původnosti a úplnosti svého vybavení památkou ojedinělou v evropském měřítku.

Vyhlička nad Českým Rudolcem

Dominantou Českého Rudolce, který od 14. století leží na staré obchodní cestě, je zámek, jehož novogotická podoba pochází z 19. století.

Cílové skupiny

Tvůrci se shodli na prioritní cílové skupině „místní občané“, na dalších místech byli jmenováni „návštěvníci“ a „děti a školní mládež“, ovšem s tím, že k oslovení dětí a mládeže budou využita jiná média než panely stezky (dílny, divadlo, expedice a procházky krajinou). Z hlediska stezky zbývají tedy dvě cílové skupiny. Vzhledem k celkovému cíli projektu je upřednostněni místních občanů logické, protože stezka jim má pomoci objevit krásy kraje, v němž žijí, viz též emoční cíl projektu v Úvodu.

Druhá cílová skupina „návštěvníci“ je definovaná velmi široce, zahrnuje zřejmě pěší turisty a cykloturisty, kteří na Slavonicko velmi rádi a často, zejména v letních měsících, přijíždějí. Tato cílová skupina je zmíněna v managementovém cíli v Úvodu. Chybí ale její podrobnější rozčlenění, například z hlediska jazykového. Pokud by v ní byly významné podskupiny zahraničních návštěvníků, byla by na místě otázka, jak jim panely a stezku zpřístupnit.

Je škoda, že cílová skupina děti a mládež nebyla při tvorbě stezky považována za jednu z prioritních. Děti jsou časnými návštěvníky stezek a navíc postava loupežníka coby průvodce, by pro ně byla velmi lákavá.

Obsah a styl panelů

Metodika interpretace místního dědictví stanoví několik zásad pro tvorbu panelů naučných stezek.

Srozumitelnost

Odborníci na interpretaci zjistili, že interpretační text je srozumitelný největšímu okruhu čtenářů, je-li psán jazykem a stylem, kterému bez problémů porozumí žák 7. třídy. Panely na stezce jsou psané jasně, srozumitelně a dobře se čtou. Většinou nejsou používány výrazy, které by očekávaný návštěvník neznal. Výjimkou je panel o vodní pile. Technické termíny (tučně) v části vysvětlující

princip jejího fungování pily jsou pro většinu návštěvníků částečně nebo úplně nesrozumitelné a spíše je odradí od dalšího čtení:

„Pohon pily zajišťuje vodní kolo na vrchní vodu o průměru 3 metry. Na dubové hřídeli je hlavní ozubené kolo, které pomocí pastorku roztáčí dřevěný setrvačnick. Přes klikový mechanismus a ojnici je vodní energie přenášena na pilový list v dřevěném rámu. Posuv vozíku se dřevem do řezu je odvozen od pohybu dřevěného rámu. Malé vodní kolo se používá pro zpětný chod vozíku s upnutým kmenem.“

V tomto případě by bylo vzhledem k celkovému cíli stezky a jejímu zaměření na místní obyvatele lepší tuto část textu zaměřit jinak. Zajímavé by pro ně mohlo být například líčení toho, jak byla památka zachráněna, co obnáší práce sekerníků, jak pila běžně fungovala, kolik lidí ji obsluhovalo nebo za jak dlouho dokázala třeba nařezat dřevo na stavbu jedné stodoly, kolik to stálo apod.

Tematičnost

Hlavní sdělení celé stezky je rozděleno do podtémat, která rozvíjejí jednotlivé panely. Podtéma stezky je hlavním tématem konkrétního panelu a je vyjádřeno úvodním textem, který si většina návštěvníků přečte. Na něj navazují doplňkové texty, které už ale čte menší část návštěvníků.

Panely s tématy a podtématy pracují dobře, netrpí tendencí rozbíhat se do šířky a zahltit čtenáře množstvím detailů. Tematická struktura u panelu o vodní pile Peníkov je následující:

Hlavní téma: *„Vodní pila z roku 1865 v majetku obce a rekonstruovaná v roce 2003 místním zkrášlovacím spolkem a sekernickým mistrem je díky úplnosti svého vybavení a jeho původnosti památkou ojedinělou v evropském měřítku.“*

	Stávající stav	Návrh
Hlavní téma	Vodní pila z roku 1865 v majetku obce a rekonstruovaná v roce 2003 místním zkrášlovacím spolkem a sekernickým mistrem je díky úplnosti svého vybavení a jeho původnosti památkou ojedinělou v evropském měřítku.	Vodní pila z roku 1865 rekonstruovaná v roce 2003 je díky úplnosti svého vybavení a jeho původnosti památkou ojedinělou v evropském měřítku.
Podtémata	Pila patřila k mlýnu, který byl součástí dvora rudoleckého zámku	Pila patřila k mlýnu, který byl součástí dvora rudoleckého zámku a sloužila i sedlákům z okolí
	Pila, která byla funkční až do 70. let 20. století, byla poškozena průsaky vody a nedostatečnou údržbou	Pila, která byla funkční až do 70. let 20. století, byla poškozena průsaky vody a nedostatečnou údržbou
	Pila je poháněna vodním kolem na vrchní vodu přes hřídel s ozubeným kolem, dřevěným setrvačnickem a	Pila dokázala za den pořezat dost dřeva na výstavbu jedné stodoly a díky tomu, že byla poloautomatická, stihl pilař a mlynář v jedné osobě

	klikové ústrojí.	obsluhovat i sousední mlýn.
		Pila byla zachráněna díky spolupráci majitele, obce Český Rudolec, místního okrašlovacího spolku a sekernického mistra

Schopnost zaujmout

Panel má nejen svým ztvárněním, ale i obsahem provokovat zájem, aby si jej návštěvníci 1. všimli, a 2. prohlédli obrázky a přečetli texty. Provokuje a pozornost budí logo se jménem stezky, nazvané po lupiči Graselovi. Upoutat by měl také titulek označující název panelu. Názvy jsou ale pojaty hodně popisně – Poutní kostel Božího Těla, Lesní rybníky, Vodní pila Peníkov, Vyhlídka nad Českým Rudolcem. Větší pozornost by přitáhly volněji pojaté titulky, například – Příběh uloupeného Božího Těla, Kapři pro Vídeň, Zachráněný klenot, Malá Hluboká mezi Prahou a Vídní.

Provokovat by měly i další texty, které ale příliš nepracují s tajemstvím, s otázkami nebo s paradoxy.

Vztah k návštěvníkovi

Dobrý interpretační text má hledat styčné body mezi předmětem interpretace a návštěvníkem. Má se obracet k jejich zkušenostem, oslovovat je a komunikovat s nimi osobně. Například na panelu Vyhlídka nad Českým Rudolcem, je čtenář oslovován přímo: „...*První zmínky o obci Český Rudolec, na níž se vám severním směrem otevírá pohled, ...* nebo ...*Na nedalekém návrší, nazývaném „Kalvárie“, spatříte barokní hřbitovní kapli... V obci a blízkém okolí najdete...*“ Takto pojatý text je ke čtenáři přívětivější, než kdyby byl stejný text pojat neosobně: : „...*První zmínky o obci Český Rudolec, na níž se severním směrem otevírá pohled, ...* nebo ...*Na nedalekém návrší, nazývaném „Kalvárie“, stojí barokní hřbitovní kaple... V obci a blízkém okolí se nachází...*“

Odhalení

Texty obsahují zajímavá fakta. Například panel u poutního kostela vysvětluje, proč byl kostel postaven právě zde, panel u lesních rybníků zase sděluje důvod, proč rybníčky vznikly a proč jsou okolní lesy jehličnaté. Texty však tyto zajímavé skutečnosti pouze konstatují a postrádají moment překvapení. Například úvodní text u tabule Vodní pila Peníkov, říká: „*Vodní pila Peníkov z roku 1865 je příkladem lidové architektury. Svou technologií je ukázkou řemeslné dovednosti sekerníků. Úplnost vybavení a původnost jejího stavu je u nás zcela ojedinělá, a i z evropského hlediska výjimečná. Celá pila včetně technologie je kulturní památkou. Objekt je majetkem obce Český Rudolec. Rekonstrukci zajistilo občanské sdružení Zkrášlovací spolek Rudolecko. Obnovu unikátní dřevěné technologie provedl v roce 2003 sekernický mistr Jan Kudrna ml. z Radíkova.*“

Úvodní text by bylo možné pojmut například takto: „*Slyšeli jste někdy o sekernících? Jen díky umu těchto vysoce specializovaných tesařů můžeme obdivovat vodní pilu v Peníkově. Její celodřevěný mechanismus v roce 1865 sekerníci navrhli a vyrobili tak, že sloužil až do 70. let minulého století. Po letech chátrání v roce 2003 pilu opravil pokračovatel řemesla, sekernický mistr Jan Kudrna ml. z Dolního Radíkova u Dačic. Kromě jiného vyrobil vodní kola a hlavní ozubené kolo. Pozůstatky toho původního, vyrobeného jen jednoduchými nástroji, můžete vidět na zadní stěně pily. Svou zachovalostí a původností se pila řadí k technickým památkám evropského významu.*“

Grafické řešení

Grafické řešení tabulí budí pozornost. Přispívá k tomu jednoduchý design, dostatek volné plochy, decentní barevné ladění a řešení detailů jakým je logo stezky nebo schéma vedení trasy, tzv. metro. Schéma vedení trasy usnadňuje orientaci návštěvníka, který okamžitě zjistí, jak daleko má k dalšímu zastavení a k cíli stezky. Vidí rovněž, kde se trasa kříží se značenými trasami pro turisty a se silnicemi. U panelů s popisem jednotlivých zajímavostí by schéma mohlo být i na méně dominantním místě, například dole pod texty, aby hlavnímu obsahu méně konkurovalo.

Z dálky upoutá silueta charakterizující příslušnou zastávku – pila s vodním kolem, kostelní věž, rákosí a plůtek u rybníka. Na vyhlídce nad Českým Rudolcem mohla být použita charakterističtější silueta „Malé Hluboké“, jak je nazýván zdejší zámek. Na každé tabuli je využit navíc jeden obrázek, schéma či fotografie. Při jejich výběru převážilo estetické hledisko nad účelností. Na tabuli u poutního kostela je například jeho půdorysné schéma, které však bez dalšího komentáře většina návštěvníků nedocení. Vzhledem k tomu, že kostel je většinou uzavřený, spíše by přivítali snímek vnitřní mozaiky sv. Kryštofa, která je zmíněná v popisu. Mapa soustavy lesních rybníků je dobrá, dává představu o tom, že se skutečně jedná o kaskádu rybníků. Nedostatkem ale je, že z mapky není jasné patrné, kde je cedule umístěna a na který rybníček se tedy návštěvník dívá.

Řez vodní pilou mnoho neprozrazuje. Je z něj jasné jen to, že pila skrývá několik různě velkých kol, ale ve zvoleném měřítku a zpracování schéma víc neříká. Pokud by autoři chtěli ozřejmit návštěvníkům technický princip vodní pily, stačilo zjednodušené schéma doplněné ale o popis částí. Vzhledem k tomu, že pila bývá otevřená jen několik hodin týdně, by však návštěvníci, kteří přijdou mimo čas prohlídek, více ocenili pohled do jejího interiéru.

Z hlediska celkové vyváženosti grafické a textové složky by za úvahu stálo možná zařazení ještě jednoho obrázku či schématu na úkor textu.

Závěr

Graselova stezka ze Slavonic do Českého Rudolce a Dolního Bolíkova inspirovala vznik celé sítě Graselových stezek v česko-rakouském pohraničí. Velký podíl na její popularitě určitě nese fakt, že stezka svým kontroverzním názvem provokuje, a tak nezapadla jako jedna z mnoha regionálních stezek, které v posledních letech vznikly. Především ale za jejím úspěchem stojí dlouhodobá aktivita Slavonické renesanční společnosti, resp. Slavonické renesanční o.p.s., které stezku spravují, propagují a pořádají na ní různé akce.

Stezka využívá principů interpretace místního dědictví:

- Provokuje zájem svým názvem a jednoznačně rozpoznatelným grafickým řešením tabulí se zajímavými netradičními prvky, jako je silueta dominanty nebo schéma trasy, tzv. metro
- Panely se zaměřují vždy na jeden předmět (kostel, rybníky, pila, obec) a nemají tendenci zahltit návštěvníka přemírou detailů
- Panely jsou přehledné a používají jasnou hierarchii textů
- Veškeré texty jsou psány srozumitelným stylem a v souladu s celkovým tématem stezky

Tipy na možná vylepšení zahrnují 1. úpravu stylu textů tak, aby více oslovovaly návštěvníky, kladly jim otázky a odhalovaly, spíše než jen předkládaly fakta, 2. větší využití postavy a příběhu J. G. Grasela, 3. efektivnější využití kreseb a fotografií, 4. doplnění mapy o polohu panelu, nebo 5. nahrazení části textu věnované technickému popisu fungování pily textem, který osloví více návštěvníků z hlavní cílové skupiny a 6. vzhledem k blízkosti hranice a složení návštěvníků vyřešit jak stezku zpřístupnit cizojazyčným turistům.

Venkovské muzeum Kojákovice

Úvod

Venkovské muzeum v Kojákovících vzniklo díky iniciativě Společnosti Rožmberk v budově bývalé školy. Otevření muzea spojili jeho tvůrci v roce 2001 se sjezdem rodáků a absolventů školy. Lidé na setkání přivezli velké množství historických školních fotografií, které v muzeu nechali a později začali přinášet i nejrůznější staré předměty.

Cíl

Cílem vytvoření expozice tedy bylo jednak využít smysluplně budovu staré školy a také připomenout místním obyvatelům jednu z kapitol regionální historie, o které se v minulosti příliš nehovořilo – vystěhovalectví do Ameriky ve 2. polovině 19. století.

Lokalita a předmět interpretace

Expozice se zaměřila na Kojákovice a oblast Třeboňska, vesnický život v 19. a na přelomu 20. století, okolnosti, které vedly k vlně vystěhovalectví a na osudy zdejších rodáků v Americe.

Hlavní sdělení

Hlavní sdělení expozice nebylo definováno předem, ale z jejího obsahu vyplývá přibližně v této podobě: *Obtížný život v Kojákovících a okolí vedl v 2. polovině 19. století mnoho zdejších lidí k nelehkému rozhodnutí vydat se do neznáma a začít nový život v Americe.*

Cílové skupiny

Hlavní cílovou skupinou expozice byli místní obyvatelé a rodáci. Právě jim měla expozice zpřístupnit pozapomenutou část místní historie. Další významnou cílovou skupinou byli návštěvníci z USA a třetí důležitou skupinou jsou turisté – pěší a cyklisté, kteří muzeum

navštěvují v letních měsících. Tato třetí cílová skupina v současnosti dominuje a místní muzeum se stalo oblíbeným cílem návštěvníků Třeboňska.

Obsah a styl expozice

Expozice je rozdělena na dvě hlavní části – Domov a Amerika, které zabírají dvě bývalé třídy. Spojovací chodba dokumentuje jak se cestovalo za oceán. V další místnosti muzea je malá expozice věnovaná dalším projektům Společnosti Rožmberk zaměřeným na obnovu tradičních řemesel.

V první místnosti „Domov“ na první pohled zaujme množství nejrůznějších předmětů, které neleží ve vitrínkách s popisem, ale jsou položeny na zemi a opřené u stěn, stejně jako byly v dobách, kdy sloužily svému účelu. Mají na sobě patinu věcí, které braly do rukou generace lidí a svými dlaněmi je dokonale ohladily. Na rozdíl od jiných muzeí, tady se návštěvníci mohou všeho dotknout a vyzkoušet, což oceňují nejen děti, ale i zvědaví tatínci, kteří zkoušejí uhádnout účel nejrůznějších věcí, které vidí poprvé v životě.

Výklad průvodce začíná u velké schematické mapy nakreslené na zdi, která ukazuje Rakousko-Uhersko, jehož byly české země součástí. Místnost je rozčleněna na několik částí s příznačnými názvy – vojna, škola, domov, vztahy. Zde se návštěvník z výkladu průvodce a improvizovaných panelů postupně dozvídá, jaký byl život zdejších lidí v 19. století a co je vedlo k rozhodnutí opustit svou starou vlast a vydat se hledat štěstí za oceán.

Na chodbě průvodce pokračuje výkladem o podmínkách cestování do Ameriky. Lidé, kteří často byli nejdále v Třeboni na trhu, se vydali po strastiplné cestě pěšky do Českých Budějovic, pak vlakem nebo lodí do Prahy a dál po Labi do Hamburгу či Brém. V přístavu museli v provizorních ubytovnách počkat několik dní i týdnů na svou loď a pak doufat, že šťastně přistanou u amerického pobřeží. Cesta zpočátku trvala při příznivém větru necelé dva měsíce, ale někdy se protáhla i na více než dvojnásobek. Rodiny se po celou dobu musely samy postarat o jídlo a vodu pro své členy, na lodích se rodily děti, umírali nemocní a staří. Později plachetnice vystřídaly moderní parníky, kterým na konci 19. století stačily k cestě přes Atlantik pouhé dva týdny. Nechybí reklamní plakáty lodních společností a seznamy pasažérů.

Ve druhé místnosti s bryčkou uprostřed se návštěvníci ocitají v Americe. Na velké mapě USA namalované na zdi průvodce vysvětluje jak anabáze zdejších lidí pokračovala přes New York, Boston, Detroit a Chicago, až do Iowy, Nebrasky, Kansasu či Texasu, kde se usadili a začali nový život. Návštěvníci se dozvídají o jejich krušných začátcích, o osadách, které lidé z Kojákovíc a okolí založili a v nichž mnozí z jejich potomků dodnes úspěšně žijí. Průvodkyně říká: *„Přibližně 20 rodin z regionu se například usadilo v městečku Oxford Junction v Iowě. Na zmíněné setkání rodáků tady v Kojákovících se nám podařilo pozvat jejich zástupce, včetně starostky, a od té doby se styky nejen s tímto americkým městečkem rozvíjejí. Pomáháme krajanům dohledávat jejich kořeny u nás a taky jsme rádi, že si místní lidé uvědomili, jak významnou kapitolu nedávné historie tohoto kraje vystěhovalectví do Ameriky znamenalo.“*

Srozumitelnost

Zárukou srozumitelnosti je výklad průvodce poskytovaný místními rodáky. Obsahově je zaměřen na popisování osudů jednotlivých lidí a rodin z regionu, tedy tématům, která nevyžadují složité myšlenkové konstrukce a cizí výrazy.

Tematičnost

Expozice sleduje jednu myšlenkovou linku a zejména v části Domov rozvíjí hlavní sdělení tím, že ilustruje život na Třeboňsku v 19. století z různých úhlů pohledu a dokumentuje v čem spočívala jeho obtížnost, která lidi motivovala k radikální změně, jíž odchod do neznáma nepochybně byl.

Schopnost zaujmout

V expozici na první pohled zaujmou originální předměty denní potřeby, z nichž mnohé dnešní návštěvník už nezná. Dále jsou to schematické mapy a kresby na stěnách, které ilustrují jednotlivé části expozice (škola, kostel, armáda).

Vztah ke čtenáři

Vystavené osobní předměty skutečných lidí, jako je lodní kufr, kroje, nebo osobní dopisy lidí z emigrace hovoří o věcech, které si každý z návštěvníků dokáže představit, takže jsou mu velmi blízké.

Odhalení

Expozice postupně objasňuje v čem spočívala obtížnost života lidí na Třeboňsku v 19. století a jaké byly důvody proč oblast ve 2. polovině 19. století zasáhla silná vlna emigrace.

Grafické řešení

Expozice byla vytvořena s minimálními náklady, což je patrné zejména z provizorního řešení panelů. Na druhé straně mapy a symboly namalované na zdech jsou nejenom účelné, ale svou jednoduchostí dobře odpovídají celkovému charakteru expozice venkovského muzea.

Závěr

Expozice Venkovského muzea v Kojákovcích využívá principů interpretace místního dědictví:

- Využívá originální předměty v expozici a zkušené průvodce pro česky i anglicky mluvící návštěvníky
- Provokuje zájem vystavenými původními předměty
- Propojuje téma emigrace lidí z Třeboňska před více než sto lety se světem dnešního návštěvníka prostřednictvím osobních příběhů konkrétních lidí a rodin
- Odhaluje důvody proč právě z Třeboňska odešlo v určité době tolik lidí do Zámorí
- Osobní příběhy bohatě dokládá dopisy, rodokmeny konkrétních lidí
- Má jasnou strukturu a příběh, je přehledná

Fotografie z expozice

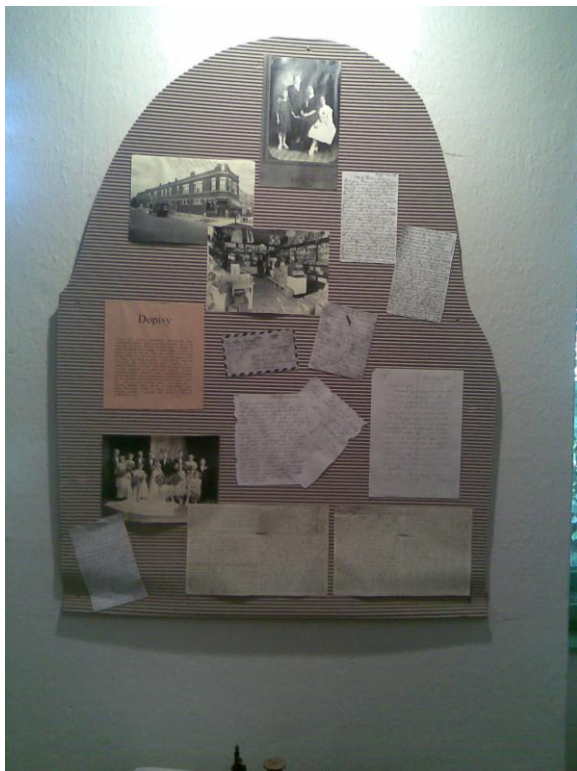
Expozice v Kojákovicích vznikla v budově bývalé školy.

Jádrem expozice jsou původní předměty denní potřeby shromážděné občany Kojákovice. Nejsou ve vitrínách a s popiskami, ale uloženy tak, jak bývaly v dobách, kdy sloužily svým majitelům.

V expozici jsou k jejím vizuálnímu rozčlenění i k úvodní orientaci využívané jednoduché kresby na zdi.

Zpracování panelů je jednoduché a určitě by se dalo vylepšit.

Muzeum je využíváno místními občany k pořádání občasných akcí, jako je už tradiční Kojákovické štrůdlování.

Prameny a další literatura

- Carter, J.** 2004: *Interpretace místního dědictví: Příručka pro plánování a tvorbu prezentací místních zajímavostí*. Překlad a redakce českého vydání L. Ptáček. Pro Nadaci Partnerství ZO ČSOP Veronica, Brno.
- Ham, S.** 1992: *Environmental interpretation: a practical guide for people with big ideas and small budgets*. Fulcrum Publishing, Golden, CO, USA.
- Ludwing, T.** 2003: *Basic Interpretive Skills: The Course Manual*. Bildungswerk interpretation, Werleshausen, Germany.
- Medek, M.** 2011: *Živá historie živé interpretace*, in: Veronica, Ročník XXV, č. 4., str. 2–3.
- Prokopová, L.** 2006: *Vyhodnocení terénního informačního systému pro návštěvníky na vybraných lokalitách CHKO Jeseníky*. PřF UPOL, Olomouc. Diplomová práce.
- Ptáček, L.** 2010: *Manuál místního průvodce*. Slavonická renesanční, o.p.s., MŽP ČR, Slavonice.
- Ptáček, L.** 2010: *Příklady dobré praxe v interpretaci místního dědictví*. Slavonická renesanční, o.p.s. , MŽP ČR, Slavonice.
- Růžička, T.** 2012: *Naučme se dělat naučné stezky*, in: Ochrana přírody, č.3, str. 24–25.
- Růžička, T. et al.** 2011: *Metodika o zásadách a metodách interpretace se zaměřením na interpretaci přírodního dědictví a činnost návštěvnických středisek s využitím zahraničních zkušeností*. Partnerství, o.p.s., MŽP ČR, Brno.
- Tilden, F.** 2007: *Interpreting Our Heritage*. The University of North Carolina Press, Chapel Hill, USA. 4th edition.
- Veverka, J.:** *Planning truly "Interpretive" Panels*. [online]. Dostupné na <<http://www.heritageinterp.com/newpage2.htm>>. [cit. 2012-09-13].
- Veverka, J.:** *Where is the Interpretation In Interpretive Exhibits*. [online]. Dostupné na <<http://www.heritageinterp.com/interpre4.htm>>. [cit. 2012-09-13].